

ČOAHKKINGIRJI 1/92

Áigi: guovvamánu 11. b. 1992, dii 0900 - 1200 / dii 1500 - 1815
guovvamánu 12. b. 1992, dii 1500 - 1745
guovvamánu 13. b. 1992, dii 0900 - 1200

Báiki: Samelandssenteret, Kárašjohka

Áirasat:

1. Olav M. Dikkanen	21. Mary Mikalsen Trollvik
2. Magnhild Mathisen	22. Nils Jernsletten
3. Inger K. Juuso	23. Aage Pedersen
4. Johan Jernsletten	24. Esther Fjellheim
5. Ingrid Smuk Rollstad	25. Olav Andersen
6. Jon V. Aslaksen	26. Haldis Thommassen
7. Hans Guttorm	27. Inger-Ann Fossli
8. John H. Eira	28. Oddvin Storelv
9. Egil Olli	29. Ivar M. Simonsen
10. Ole H. Magga	30. Inger A. Johansen
11. Mathis M. Sara	31. Lennart Mikkelsen
12. Mikkel A. Gaup	32. Ante Eriksen
13. Alf E. Nystad	33. Ing-Lill Pavall
14. Josef Vedhugnes	34. Ella Holm Bull
15. Peder Mathisen	35. John Nordfjell
16. Svein H. Bårdsen	36. Jarle Jonassen
17. Ruth Rye Josefsen	37. Máret Guhttor
18. Mimmi Bæivi	38. Ingrid Wernberg
19. Eilif O. Larsen	39. Johan M. Sara
20. Lars Nilsen	

Virgelohpeohcamat lohkkovuojedje ja čuovvovaš áirasat ožžo virgelobi:

- nu. 2: Magnhild Mathisen
nu. 5: Ingrid Smuk Rollstad
nu. 21: Mary Mikalsen Trollvik

Áirasa nu. 2 várrelahttu: Sigmund Johnsen manai sadjásis.
Áirasa nu. 5 várrelahttu: Ivar Hansen manai sadjásis.
Áirasa nu. 21 várrelahttu: Reidar Solberg manai sadjásis.

Virgelobiid ožžo čuovvovaš áirasat:

- 12.02.92: Áirras Josef Vedhugnes oaččui virgelobi dii 0900 rájes čoahkkima lohppii.
- 12.02.92: Áirras Johan M. Sara oaččui virgelobi dii 1500 rájes gitta čoahkkima lohppii.

ÁŠŠELISTU:

- ÁŠŠI 1/92 ČOAHKKIMA VUODUDEAPMI
- NAMMACUORVUN, VIRGELOBIT/GOHČČOJUUVON VÁRRELAHTUT
- GOHCCUMA JA ÁŠŠELISTTU DOHKKEHEAPMI
- ÁŠŠI 2/92 SÁMEDIGGERÁDI DIEĐÁHUS DOAIMMAS BIRRA, DÁS MAIDDÁI REFERAHTASSIT
- ÁŠŠI 3/92 ODDA ÁŠŠIID DIEĐIHEAPMI
- ÁŠŠI 4/92 DOAIMMAID JA VÁLDDI SIRDIN SÁMEDIGGÁI
- ÁŠŠI 5/92 SÁMEDIKKI ČOAHKKINORTNET - DOHKKEHEAPMI
- ÁŠŠI 6/92 BUVTTADUSA MÁKSTIN SÁMEDIKKI ÁIRASTILDA
- ÁŠŠI 7/92 SÁMEDIKKI DOAIMMADIEĐÁHUS 1991
- ÁŠŠI 8/92 STÁHTABUŠEAHITTA 1993, KAP. 503 - SIERRA DOAIMMAT SÁMI ÁLEMOGA VÁRÁS - DOAIMMA- JA VIRGECÁLUS
- ÁŠŠI 9/92 SÁMEDIKKI DOAIMMAPLÁNA 1992
- ÁŠŠI 10/92 NRK SÁMI RADIO PROGRAMARÁKEDI - NAMMADEAPMI ÁIGODAHKTI 1992 - 1995
- ÁŠŠI 11/92 SÁMI GIELLARÁDEI - NAMMADEAPMI ÁIGODAHKTI 1992 - 1994
- ÁŠŠI 12/92 SÁMEDIKKI VÁLDOLÁVDEGOTTIID VÁLLJEN

ÁŠŠI 1/92 OLLESČOAHKKIMA VUODEUDEAPMI

Čoahkkinjođihangoddi Mimmi Bæivvi bokte rabai čoahkkima.

a) Gohččuma dohkkeheapmi

Mearrádus: Gohččun ođđajagamánu 28. b. 1992 ovttajienalaččat dohkkehuvvon.

b) Áššelisttu dohkkeheapmi

Mearrádus: Áššelisttu mii čuovui gohččuma ovttajienalaččat dohkkehuvvon.

ÁŠŠI 2/92 SÁMEDIGGERÁDI DIEĐÁHUS DOAIMMAS BIRRA, DÁS MAIDDÁI REFERAHTAASSIT

Sámedikki presideanta Ole Henrik Magga čilgii ráđi doaimmaid birra. Ráđi čilgehus válđojuvvui dieđáhussan.

ÁŠŠI 3/92 OĐĐA ÁŠŠIID DIEĐIHEAPMI

Ovddiduvvojedje čuovvovaš ođđa áššit:

- 1) Ruth Rye Josefsen: Guolástuámmáha praktihkkalaš oahpahas rekrutterema oktavuođas. Fágabreva dáláš guolásteaddjiide geain lea guhkes hárbáneapmi bivddus.
- 2) Jarle Jonassen: Boazodoalu riektisihkkarvuolta máttasámi guovlluin.
- 3) Ester Fjellheim: Riektidilli mii čatnasa máttasámi boazodollui Ruota bealde.
- 4) Johan M. Sara: Ođđa lahttu nammadeapmi válgalávdegoddái Fridđja joavkkus.
- 5) Inger Ann Fosli: Sámi mánáidgárddiid doaibma.
- 6) Mathis M. Sara: Olggobeale ráđiid/stivrraid ásaheapmi.
- 7) Olav M. Dikkanen: Vuoigatvuolta oažžut oahpahusa eatnigielas bargomárkandoaimmaid bokte.
- 8) Olav M. Dikkanen: Buohतालasealáhusat riddo- ja vuotnaguovlluin.

Mearriduvvui čuovvovaččat ođđa áššiid dieđihanáššis:

- 1) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

- 2) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

- 3) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

- 4) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Olav Andersen evttohii ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo válgalávdegodđái meannudeapmái.

Olav Andersen evttohus hilgujuvvui 11 jienain 28 jiena vuostá mat addojuvvojedeje čoahkkinjođihangotti árvalussii.

- 5) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

- 6) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

- 7) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

- 8) Čoahkkinjođihangoddi árvala ollesčoahkkimii ahte ášši sáddejuvvo Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ovttajienalaččat mearriduvvon.

ÁŠŠI 4/92 DOAIMMAID JA VÁLDDI SIRDIN SÁMEDIGGÁI

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Sámedikki mearrádus áššis 45/90
- Reive 12.07.91 Gielaidepartemeanttas, Gulaskuddan - doaimmaid ja válddi sirdin árvalus Sámediggái
- Doaimmaid ja válddi sirdin Sámediggái, departemeanttaid gaskasaš bargujoavkku árvalus
- Reive 15.11.91 mieldosiiguin Gielaidepartemeanttas, Doaimmaid ja válddi sirdin Sámediggái - Gulaskuddancealkámušat Sáddejuvvon sierra čatnojun hámis reive bokte 07.01.92

II ÁRVALUS

Organisašuvdna ja vuođđudusáššiid váldolávdegoddi ovddidii čuovvovaš mearrádus-árvalusa Sámediggái áššeovddideaddji Máret Guhttor bokte:

1 PRINSIHPALAŠ BEALIT DOAIMMAID JA MEARRIDANVÁLDDI SIRDOJUMIS SÁMEDIGGÁI

1.1 ÁLGU

1.1.1 Oppalaččat

Sámediggi čujuha departemeanttaidgaskasaš bargujoavkku 17.04.1991 mannosas árvalussii doaimmaid ja mearridanválldi sirdojumi hárrái Sámediggái. Árvalus addá Sámediggái vejolašvuođa ovddidit oainnuidis das maid bargujoavku lea árvoštallan doaimmaid ja mearridanválldi sirdojupmái gullelaš oppalaš beliid dáfus. Lassin Sámediggi ovddida dás čuovvovaš oasis maiddái muhtun mearkkašumiidge dihto ovttatosiide mat leat bargujoavkku árvalusas.

Sámedikki cealkámuš álgá sáhkavuoruiguin muhtun prinsihpalaš beliid birra mat gusket doaimmaid ja mearridanválldi sirdojupmái Sámediggái. Dasto čilgejuvvo sámediggesystema ja dan orgánat oppalaččat, ja árvaluvvo maid ahte galggašii ášahuvvot sámi kultuvra- ja ealáhusrráđđi. Dasto ságastallojuvvo sámediggesystema konkrehtalaš hálldahusdoaimmaid birra, das mo Sámedikki árvalusat sáhttet váikkuhit ekonomalaččat ja hálldahuslaččat, ja áigeplána ja gaskaboddosaš ortnega birra.

Sámediggi áigu čuovvovaš oasis atnit doahpagiid Sámediggi ja sámediggesystema. Sámediggái gullet buot dat oasseorgánat mat ovttas dahket dikki. Dat leat, lassin dievasčoahkkimii, váldolávdegoddi, Sámediggeráđđi ja hálldahus. Sámediggesystemas lea maid lassin dáidda orgánaide buot stivrrat, ráđit ja lávdegottit maid Sámediggi nammada ja mat guhtege láhkáseaset čadnojuvvojit diggái.

1.1.2 Sámit ja servodat

Sámediggi čujuha dasa ahte dat doaimmat maid árvalus eavttuha sirdit, leat čielgasit hálddahuláganat, ja ahte dan dihtii dat eai leat Sámediggái báljo makkárge hástalusaid politihkalaš ovddasguvlui geahčamiid dáfus. Nuppe beales leat árvalusas guhkkelige olli eavttuhusat. Dat ovddastit Sámedikki vejolaš boahhteáigásaš ovdáneami, erenoamážit go čatnasit dan árvalussii maid muhtun lávdegoddi buvttii stáhtahálddahusa siskkáldas čatnasanvugiid hárrái, (vrd. NAČ 1989:5 Buorebut organiserejuvvon stáhta).

Sámeáššit gullet mánggalágan stáhta doaimmaide. Sihke stuorradiggi ja ráđđehus leat cealkán ahte sámiid dilálašvuođat:

"eai leat vuos ja ovddimus guovlopolitihkka, válljo-politihkka, sosiálapolitihkka dahje ealáhuspolitihkka. Baicce lea sáhka stáhta ja unnitálbmoga gaskasaš dilis, mas galggašii lágidit sámi kultuvrapolitihka viiddis mearkkašumis, mas namahuvvon surggiid oasit servet oktii stuoribuš ovttadahkan." (vrd. Innst.O. nr. 79 (1986-87) kapihttal 3 s. 4).

Stáhta oassádallan sámi álbmoga guovdu sisttisdollá ea.ea. sihke servodatstivrema ja váldeisádastaleami, beroštupmevihkedeami ja riidduidčoavdimma, árvvuid- ja kultuvrahálddašeami, bálvaleami ja juogadanhálddašeami (vrd. NAČ 1989:5 čuoggáin 3.5.3 s. 56). Nuppe beales leat sámit vásihan stáhta searvamin earaláhkaige. Nu lea hábmejuvvon ahte stáhta lea sihke hálddašeaddji, doalloisit ja buorredahkki, ja velá unnit čearddaid rivvttiidge goziheaddji. Dannego lea veadjemeahttun ovddal gihtii cealkit manin oassádallin stáhta searvá go sámiin leat rievttalaš gáibádusat, de leat sámit šaddan etnopolitihkalaš välljenváigatvuhtii, mas ii Sámedikki ásaheapmige leat velá bastán čoavdit.

Stáhta iešguđet servvoštallanvuogit ja gaskaneaset vuostálagaid soaiti meanut buktet stuorra hástalusaid sihke stáhtii ja sámiide, nammalassii čatnasanvugiid ja organisašuvdnačovdosiid dáfus sámeáššiid barggus ovddas guvlui. Dán barggus leat ollu ja mánggalágan vuostálagaid manni beroštumit ja árvvut doaimmamin. Dat dagahit arvat politihkalaš riidoáššiid. Eai dat vuolgge dušše árvvuid välljemiin, vuoruhemiin ja beroštumiid vihkkeдемиin, muhto maiddái doaimmaid ja váikkuhangaskaomiid välljemiin.

Riidoáššit eai čuožžil duššefal sierramielalášvuođas das makkár váikkuhangaskaoamit ja doaimmat doibmet buoremusat ovddas guvlui sámepolitihka mihttomeriid ja ulbmiliid ektui. Dat sáhttet maid čuožžilit árvovuđđosaš oaiviliid geažil das mo váikkuhangaskaoamit berrejit adnojuvvot geahčakeahtta ulbmiliidda, ja heajos liigečuohcimiid ja guhkeáigásaš váikkuhusaid geažil mat soitet dihttogoahit.

Sámediggái, mii galgá ovddastit mihttomeriid čađaheami ja gaskaomiid geavaheami sámpolitiikkalaš doaimmastis, dát ii mearkkaša dušše ahte fertet leat vejolaš stivret doaimmaid bajábealde mearrideaddji politiikka ektui. Dat mearkkaša maid ahte diggi fertet nammalassii vuhtii váldit ahte iešge lea joatkevaččat mielde politiikkalaš stoaide- ja gižžodilis. Duššefal dallego bures de ipmirduvvo man deatalaččat prinsihpalaš bealit leat stáhta ja unnit čeardda gaskavuhtii, lea dan dihtii vejolaš áimmahuššat bures-ággaduvvon oaiviliid das mo sámiid ja stáhta gaskavuodát buoremusat lágiduvvojit. Dát gaskavuodát čielggai politiikkalaččat go sámiid riektedilli nannejuvvui vuodđoláhkalašhusain ja go sámeláhka mearriduvvui.

Sámedikki doibmaviidodaga, álggahanvuoigatvuođa ja mearridanválddi vuodul (vrd. sámelága § 2-1), gávnnahe Sámediggi lunddolažžan juohkit Sámedikki doaimma guovtti goappatlágan čielga oassái:

- Sámediggi sámpolitiikkalaš orgánan
- Sámediggi hálldahusorgánan

Ovddit sárggesráidu mearkkaša Sámedikki iežas politiikkalaš initiatiivva ja manit hálldahuslaš doaimmaid maid diggi oážžu doaimmamuššan. Dát erohusa gávnnahe Sámediggi deattuhan veara maiddái dán oktavuodasge álggus, vaikko dása lea giddejuvvon fuomášupmi ja lea geardduhuvvon árvalusas (vrd. teakstaosiin 2.4 s. 13-14)

Dán vuodul lea ain dálge Sámedikki oaivil ahte Sámedikki mearridanváldi berre lassánit dikki ja stáhta bajimus eiseválddiid gaskasaš šiehtadallamiid bokte. Sámiid iešmearrideamis lea oassin dat ahte sámit ieža ráhkadit politiikkalaš gáibádusaideaset rámaid.

1.2 DÁBÁLAŠ GULASKUDDANCEALKÁMUŠAT VÁLDESIRDIMA BIRRA

Olgoriikkadepartemeanta lea daid gulaskuddaninstánsaid gaskkas mat buktet cealkámuša Sámedikki dábálaš mearridanválddi birra, ja dat čujuha dása ahte dakkár lágideamit mat addet sámiide stuorát váikkuhanfámu áššiin mat leat erenoamáš deatalaččat sámi kultuvrii ea.ea., heivejit oktii dainna oainnuin man vuodul Norga meannuda álgoálbmot- ja unnitálbmotáššiid riikkaidgaskasaš dásis.

Boazodoallohálldahus oaivvilda ahte ođđa orgánan Sámedikkis fertet leat vejolašvuodát dagalduvvat dainna lágiin ahte dikki rávvagis lea viidodat ja deaddu servodagas go áššit mearriduvvojit lohpaláččat.

Boazodoallohálldahus cealká viidáseappot ahte prinsihpaid beales orru leamen eahpidahtti dilli go Sámediggi ferte doaimmahit čielga hálldahusáššiid. Sámediggi berre leat mearrideaddji iige doaimmaheaddji orgána. Mii berre leat čađahahtti, lea ahte Sámediggái addojuvvo instruksaváldi dihto stáhtalaš hálldašanorgánaid ektui, ja ahte dikki gaskavuohta boazodoallopolitihkkii ja -hálldašeapmái lea váldojuvvon áššin boazodoalu meannudeaddji stuorradiggedieđáhusas mii lea lohpiduvvon.

Finnmárkku fylkkamánni doarju Sámedikki cealkámuša das ahte boahhteáiggis berre mearridanváldi boahtit áigái Sámedikki iežas dáhtu vuođul. Berre biddjojuvvot viehka ollu deaddu dasa makkár doaimmat ja fápmudusat Sámedikki iežas mielas sohpet dasa. Go hálldašandoaimmat sirdojuvvojit Sámediggái, de ferte sirdojumi vuođđun leat ahte Sámediggi adnojuvvo sorjákeahtes orgánan, man badjel nuppit hálldašanorgánat eai sáhte isádastalit. Ferte adnojuvvot doarvin go Stuorradiggi ja Riikkarevišuvdna sáhttiba dárkkistit Sámedikki doaimmama.

Sáráhkká/Samisk kvinneorganisasjon vuorjašuvvá go dieđáhusa namahan doaimmaid ja válldi sirdojupmi sáhtta hejot čuohtit Sámedikki politihkalaš iniciatiivii ja Sámedikki doibmii sámpolitihkalaš ságastallamiid guovddážin. Boahhteáigái geahčadettiin berre leat lunddoleamos ahte Dikkis stivrejit sámi servodaga mihttomeriid.

Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune cealká ahte mearridanválddi sirdojumi Sámediggái fertešedje geahčadit dikki guovtteoasat doaimma čuovgasis. Sámedikki vuođđoláhkalaš vuođđu dahká dikki orgánan mii ovddasvástida mearrideaddji mihttomeriid čađaheami, ja dan ahte Sámedikki hálldahus šaddá hálldašeaddji orgánan. Gielda oaivvilda viidáseappot ahte Sámediggi ferte oazžut válldi mearridit njuolggadusaid dihto guovdilis áššiin, omd. mearridit stáhta matrikulerekeahtes eatnamiid badjel Finnmárkkus, ja mearridit bivdonjuolggadusaid jna.

Sámiid Eatnansearvi doarju dan árvalusa maid bargojoavku lea ráhkadan das ahte sirdit doaimmaid ja válldi Sámediggái. Nu dahká Unjárgga gielda/Nesseby maid, mii oaidná Sámedikki ásaheapmái lunddolaš čuovvoleapmin ahte mearridanváldige sirdojuvvo dasa.

Ollu gulaskuddaninstánssat addet diehttevassii ahte livččii dárbu eambo vel stuorrudit ruhtajuolludemiid ja lasihit olmmošlaš návccaid Sámediggái go bargojoavku eavttuha, go ođđa doaimmat sirdojuvvojit Sámediggái.

1.3 HÁLDDAŠANORGÁNA MAS LEAT SIERRA FÁPMUDUSAT

Stáhta stivre iežas doaimma skoválaš mearkkašumis eanetlágan orgánaid bokte. Dat leat hálddašanorgánat, stáhtaopmásaš searvvit ja stáhtalaš searveosolašvuođat, lágádusat, ja lassin vel gielddahálldahusat, organisašuvnnat ja priváhta doaimmat.

Dat mii erenoamážit beroštahtta Sámedikki dán oktavuođas, lea hálddašanorgánamálle. Hálddašanorgánat sáhttet juhkkovuvvot dábálaš hálddašanorgánan, hálddašanfitnodahkan ja hálddašanorgánan main lea sierra fápmudusat.

Sámediggeplánas mii lea jagiid 1991-1993 várás, celkojuvvo ahte:

"Sámediggi lea beroštumiin dárkon ahte lea vejolaš organiseret Sámedikki doaimma "hálddašanorgánan mas leat sierra fápmudusat" (vrd. s. 13).

Nu lea dainnago vuođđun hálldahusorgánaid ásaheapmái, main leat sierra ja viiddis fápmudusat, lea háliidus buktit ovdan hálddašanorgánaid sorjákeahttáivuođa politihkalaš stivremis, nu mo dat bohtá oidnosii stáhtahierarkiijjas. Dát sorjákeahttáivuođa ovdanbuktin addá diehttevassii ahte nuppelágan árvvut go árbevirolaš álbmotstivrenprinsihpat ja politihkalaš stivren doibmet, ja ahte dat čatnasit doaibmanvuohkái ja doaimma mihttomeriide.

Sámediggi lea dakkár orgána. Dás lea sáhka čieknalassii manni sorjákeahttáivuođa gáibádusas, vai lea vejolaš sealluhit sámi árvvuid ja váldit sámiid vuhtii čearddalaš vuođus.

Árvalusas ii oro dán organiserenvuogis leat váldojuvvon doarvái bures vuhtii, vaikko vel sirdima láhkalaš beliid árvvoštallamis daddjojuvvo ahte:

"Láhkadahkkit sáhttet maid mearridit ahte dihto hálddašanorgána ii galgga sáhttit nuppi orgánii addit gohččosiid. Ieš láhkamearridan organiseremis ja orgána ásaheami ulbmiliin sáhtta vuolgit ahte dat galgá leat sorjákeahttái Ráđđehusas dahje eará guovdilis orgánain." (Vrd. čuoggá 1.6.2 s. 10).

Ja dasto bearráigeahččandárbbu árvvoštallamis mii guoská doaimmaid ja mearridanválddi sirdojupmái Sámediggái:

"Okta vejolašvuohta lea maid ahte Stuorradiggi sirddiha válddi njuolga Sámediggái. Dákkár sirddiheapmi fertešii dáhpáhuvvat lága veagas mas Stuorradiggi mearrida Sámedikki ovddasvástádusa ja hálddašanválddi. Dakkár sirddiheapmi ráddješii Ráđđehusa láhkačadni ovddasvástádusa, ja gažaldagat departemeanttaid bearráigeahččanortnega birra eai šat gulaše fárrui." (vrd. teakstaoasi 3.3 s. 19).

Sivva manne nu ii dahkkojuvvo, orru leamen ahte bargojoavku ii háliit eavttuhit ahte dakkár doaimmat ja váldi sirdojuvvojit, go dat gáibidivččii láchkarievdademiid. Sii jáhkket ahte jurddašahtti láchkarievdadeamit fertejit árvvoštallojuvvot go departemeanta mánná geahčada prinsihpalaččat dáža sámepolitihka oppalohkái, vuosttamuš geardde go Sámedikki jahkedieđáhus jahkái 1992 ovddiduvvo Stuorradikkis (vrd. teakstaoasi 2.1 s. 15).

Sámediggi lea ovddežis gávdnan sivaid deattastit iežas sorjákeahttájin cealkit vaikko maid de dáhttu siskkobealde riikamet gustojeaddji sátnefriiddjavuođa rájaid. Ii oktage orgána sáhte addit gohččosiid Sámediggái, ii das maid Sámediggi sáhtta cealkit iige das maid cealkámuš galgá sisttisdoallat. Nu lea maid daid iniciatiivvaid hárrái maid Sámediggi ieš háliida ovddidit nuppiid orgánaide. Sámediggi lea das ákkastan ná:

"Dán friiddjavuođas leat eanet cakkit. Vuos lea ieš sámelágas čielggas (vrd. § 2-1 vuosttas ja nuppi lađđasiin). Nuppádaššii dat galggašii leat čielggas jo daid sivaid geažil manne Sámedikki ásahuvvui, nammalassii vai dat lea sámiiid sámepolitihkalaš ságastallamiid guovddáš, ja vai dat vuojehehččii sámiiid áššiid orgánaide ja lágádusaid ovdi dáža servodagas muđui. Goalmmádaššii lea vejolaš ággadit Sámedikki friiddjavuođa dilis sámepolitihkalaš orgánan dan čokkáduša vuodul. Áirasiid leat sámít válljen njuolggá válggas" (vrd. St.d. nr. 13 (1991-92) mieldečuovus 1 teakstaoassi 6.1 s. 24).

Sámedikki oaivila mielde viiddida Sámedikki ásaheapmi dan árbevirolaš oainnu mii Norggas lea doahpagis álbmotstivra ja politihkalaš stivren. Norgga vuođđoláhkaásahus viiddiduvvui go Sámediggi ásahuvvui. Dát lea dasto vel deatalaš dan dáfus ahte Sámedikki lea vejolaš boahtteáiggis organiseret hálldašanorgánan mas leat sierra fápmudusat. Dát organiserenvuohki addá arvat vejolašvuođaid Sámedikki doaimma sisdoalu dáfus. Diggi sáhtta čovdojuvvot dain miehtádoaimbi njuolggadusgihpui mat stivrejit bušeahtta- ja ruhtadoalu, bargiid- ja bálkásuorggi, oastimiid ja háhkamiid, jna. Sámediggi oazžu iežas ruhtasumiid, ja doaimmá viehka muđui iešmearrideaddjin organisašuvdnadásis maiddái bargiiddoalu dáfus.

Sámediggi oaivvilda ahte livččii ávkálaš ahte hálldašanorgána organisašuvdnámálla addá viiddis fápmudusaid, ahte Sámediggi sáhtášii iežas iešmearrideaddji dili ja sorjákeahttáivuoda buktit oidnosii das mo organiseret, mo lágida ja stivre iežas doaimma. Stáhtalaš ovddasvástádusa das ahte Sámediggi lea ja jodihuvvo dohkálaš rámaid siskkobealde ja doaimmanovdehusaid mielde, livččii vejolaš heivehit dasa ahte diggi ii galgga praktihkalaččat jodihuvvot árbevirolaš politihka vuodul. Nammalassii Stuorradikki, Ráđđehusa ja departemeanttaid gohččosiid mielde.

Álo go Stuorradiggi juolluda ruðaid stáhtabušehta 50-poastta bokte, de dohkkeha dakkár hálddašanorgána ásaheami mas leat dihto fápmudusat. Doibmii biddjojuvvojit ovdehusat go mearriduvvo masa ruðat juolluduvvojit. Dábálaš lea ahte Gonagas stáhtaráðis addá njuolggadusaid dakkár orgánaide, ja das lea váldi daid nuppástahttit.

Ii leat dábálaš ahte hálddašanorgánat main leat sierra fápmudusat, čovdojuvvojit ámmátolbmuidlágas ja stáhta bargoláhkalaš soahpamusdilis. Muhto dakkár čovdojupmi lea vejolaš. Vuođđolága vuođul ásaheami riikkarevišuvdna geahččá bearrái maidái dáidige orgánaide, adnetgo juolluduvvon ruðaid ovdehusaid mielde

Sámedikki lea vejolaš bidjat eará go dábálaš orgánaide dillái, main leat sierra fápmudusat, muhto diggi bissu dattetge oassin stáhtas láhkalaš árvu dáfus. Dat mearkkaša ahte stáhtas lea dábálaš ovddasvástáduš stivremis, organiseremis ja ekonomalaš ruhtanávccain, muhto ahte lea vejolaš čoavdit

- juolludannjuolggadusain; Sámediggi oažžu seahkkajuolludeami stáhtabušehta kapihttala 503 poastta 50 olis.
- ámmátolbmuidlágas ja soahpamušdilis,
- hálddahus- ja almmuhanlágain,
- stáhtalaš barggaheaddjiovddasvástádušas
- Gonagasa ja departemeanttaid gohččunválddis,
- miehtádoaimmi njuolggadusain mat leat ruhtadoalu ja bargiiddoalu várás.

Sámedikki fápmudusat dáid áššiid várás sáhttet addojuvvot dadjat dievas njuolggadusaid bokte Sámelágas. Dat mielddisbukta ahte ii departemeanta iige Ráððehus sáhte nuppástahttit dáid áššiid almmá eavttutkeahttá Stuorradiggái láhkarietvadásaid. Muhto dainna lágiin duššá Ráððehusa ja departemeanttaid dáláš dábálaš váldi mearridit stuorra osiid Sámedikki hálddašan- ja lágidandoaimmas. Dat mearkkaša ahte sii eai oaččo dábálaš gohččunválddi. Sis sáhtta leat dakkár váldi duššefal go sámeláhka dasa addá erenoamáš vuođu. Deattastan dihtii Sámedikki sorjákeahttáivuođa ain eambo, sáhttet dat gohččosat maid Stuorradiggi addá jahkásaš juolludemiid olis, dadjat jo ráddjejuvvot eavttuhuvvon bušehtas dainna cealkkan ahte ruðat mannet sámi doaimmaide, nu mo Sámediggi mearrida.

Maid Sámediggi konkrehtalaččat oaivvilda das ahte Stuorradiggi sirdá mearridanválddi Sámediggái, bohtá ovdan teakstaoasis 3.1 dás mannelis.

1.4 ERENOAMÁŠ ÁRVVOŠTALLAMAT

1.4.1 Kultuvra ealáhusa ektui

Árvalusas čujuhuvvo njealji váldosuorgái main erenoamáš árvoštallamat leat vuođđun bargojoavkku árvaleapmái. (vrd. teakstaosiin 3.3 s. 18-20).

Daddjo ahte lea váttisvuohta go muhtunlágan áššit dárbbášit erenoamáš suodjalusa danne go daid lávejit atnit unnimusat dehálažžan. Dát leat kulturáššit ja bázahallet álkit ealáhusgažaldagaid, unnitlogu siskkáldas unnitlohkosuodjalusa, fitnolaš dohkálaš meannudeami ja stuorra sámi ásahusaid Sámediggái sirdojumi ektui.

Bargojoavku deattasta dan vára ahte kulturgažaldagat álkit soitet vuoittahallat ealáhusgažaldagaide resurššaid dáfus. Dákkár jurddašeapmi orru vuolgán vásihusain Norgga servodateallimis gos ealáhuseallima oassádalliin eahpitkeahhtá lea eambo fápmu go kultureallima orgánain. Dán oktavuođas daddjo árvalusas ahte lea dárbu várret ruđaid kultuvrii.

Sámedikki mielas ii leat dákkár áššegeahčadeapmi boastut. Orru leamen dábálaš ahte ealáhusáššiin beroštít eambo ja ahte ealáhusáššiide juolluduvvo eambo ruhta min servodagas. Dát lea oppalaš áššegeahčadeapmi mii lea dábálaš iešguđetlágan dásiin min servodagas. Muhto ii oro goittot miige sivaidd ballat ahte dákkár áššegeahčadeapmi viidána nu ahte dárbbášivččii leat eambo várrugas go sirdá barggu ja válddi Sámediggesystemii oppalaš vuođu alde.

Dieđusge sáhtta čuoččuhit ahte ásahuvvon stáhtasystema, go ruđat juolluduvvojit sierra kulturdoaimmaide, viehka bures lea suddjejuvvon eará servodatberoštumiid ektui. Erenoamážit danne go fága- ja beroštusorganisašuvnnat ja sektoriserjuvvon ruhtadanorgánat mannet latnjalassii, mas buot dát orrot:

"eallimin iežaset siskkáldas eallimeaset ja mas ollu áigi ja searat geavahuvvojit doalahit ja suddjet korporatiivaberoštumiid systema." (vrd. sámediggeplána 1991-1993 čuoggáin 3.4.1 s. 18).

Earret eará dán vuođu ii oainne Sámediggi siva oppalaš vuođu alde ráhkadit prinsihpaid dakkár vejolaš sierranjuolggadusaid várás, mat galggašedje caggat kulturáššiid vuoruhuvvomis vuolibun go ealáhusáššiid sámediggesystemas. Dát lea dakkár gažaldat man Sámediggi ja eará orgánat sámediggesystemas fertejit vuhtii váldit go hábmejit sámepolitihkkálaš strategiija ja vuoruhit váikkuhangaskaomiid ja doaimmaid. Mo Sámedikki orgánat ja oktonas olbmot dain orgánain meannudit dákkár prioriterenáššiid oktavuođas áššis áššái, šaddá loahpalaččat politihkalaš gažaldahkan.

Mo Sámediggi digaštallá dán áššegeahčadeami bargojoavkku eavttuhusa ektui, sirdit Norgga kulturráđi ruđaid mat leat várrejuvvon sámi kulturdoaimmaide, Sámediggái, oainnát čuoggás 2.2.3 dás mannelis.

1.4.2 Unnitlogu suodjaleapmi unnitlogu siskkobealde

Árvalusas čuoččuhuvvo ahte nubbi váttisvuolta lea unnitlogu suodjaleapmi unnitlogu siskkobealde (vrd. s. 19). Čujuhuvvo dasa ahte sámi servodagas leat ollu iešguđetlágan joavkkut ja ahte muhtumat dáin unnitloguin vánit olahit dan muddui ahte sin áššiid guldalit. Muhtun joavkkut siskkobealde sámi servodaga leat dovddahan balu das ahte sii norddastuvvojit boaittobeallái jos Sámediggi badjelasas váldá doaimmaid mat gusket sidjiide. Sámediggái lea dát áššegeahčadeapmi dovddus. Sámi álbmogis leat arvat joavkkut mat sierralágan ággademiiguin čuoččuhit ahte sii leat unnitlohku. Dáid dilálašvuođaid árvvoštalai Sámi Vuoigatvuođalávdegoddi geahčadettiinis Sámediggeválgga válgakreatssaid ja fápmudusjuogu (vrd. NAČ 1984:15 teakstaosiin 11.11 s. 516-535). Áššis ságastallojuvvui maiddái Sámi kulturlávdegottisge ja mállet eavttuhuvvojedje das mo nammadit áirasiid Sámedikki vuollásaš lávdegoddiide (vrd. NAČ 1987:34 čuoggás 19.6.6 s. 182-183). Goappašagat lávdegottit čujuhedje dán oktavuođas erenoamážit man dárbu lea vuhtii váldit lullisámiid, julevsámiid ja boazosápmelaččaid.

Sámedikki válgakreatssaid ja fápmudusjuogu mearrideami oktavuođas árvvoštallojuvvui erenoamážit man dárbu lea sierra sihkkarastit sámi unnitjoavkkuid ovddasteami (vrd. Ot.prp. nr. 33 (1986-87) čuokkis 5.4.4. s. 72-78).

Lullisámiid, julevsámiid ja boazosápmelaččaid ovddasteami hárrái deattuhii justisdepartemeanta ahte prinsihpalaš sivaidd geažil berrejit váruhit amas eai sirre muhtun sámi joavkkuid dahje ealáhusaid sierra meannudemiid bokte. Dat duššadivččii váldoulbmila, ahte Sámediggi galgá leat sámiid oktasaš orgána man čoakkádus ii sorjá fitnus, ealáhusas dahje eará dilálašvuođain. Dán oainnu doarjjui Stuorradikki justislávdegoddi meannudettiinis eavttuhuvvon sámelága (vrd. Innst.O.nr. 79 (1986-87) teakstaosiin 5.4. s. 11).

Girko-, oahpahuš- ja dutkandepartemeanta

deattuha gulaskuddancealkámušastis ahte berre oppalaččat váruhuvvot ahte sámi álbmoga unnitjoavkkut válđojuvvojit doarvái bures vuhtii, omd. giellaáššiin.

Sijti Jarngge ja Sámeskuvla Gaska-Norggas lea maid čujuhan dasa ahte lea dárbu suodjalit unnitálbmoga unnitjoavkkuid, muhto dát jurdagat vulget Sámedikki ovddasteamis. Orgánat mat vel leat buktán cealkámuša Sámedikki ovddasteami birra, leat Karášjohka ja Guovdageaidnu.

Sámediggi čujuha dasa ahte ain lea menddo árrat buktit ággaduvvon oaiviliid das man bures dáid ja eará joavkkuid beroštumit válđojuvvojit vuhtii sámediggesystemas. Dát lea juoga man duohtadili lea vejolaš iskat easkka manná. Dasto lea álo sierramielalášvuolta das maid doaba "vuhtii válđit unnit-joavkkuid beroštumiid" mearkkaša nuppiid joavkkuid beroštumiid ektui.

Loahpas dat šaddá politihkalaš áššin man mahttái dákkár unnitlohkoberoštumiid galget geahččalit vuhtii válđit sierra njuolggadusain, vai galgetgo sirdit dán doaibmi politihkalaš prosessii juohke sierranas dáhpáhusas.

Sámediggi čujuha ahte diggi sámi giellaráđi ja sámi kulturmutoráđi ásaheami oktavuođas ii gávdnan vuođu fátmastit sierra njuolggadusaid dákkár unnitlohkosaš joavkkuid ovddasteami várás dikki eavttuhuvvon njuolggadusaide dákkár orgánaid várás. Dát lea eambo sámi politihka siskkáldas ášši, mii lea sámi politihkalaš proseassa ja sámi politihka eallima oassi. Danne diggi ain dálge oaivvilda ahte ii leat vuos miige vuođuid ásahtit sierra njuolggadusprinsihpaid mo ovddastuvvojit iešguđetlágan unnitlohkosaš joavkkut sámediggesystema orgánain. Diggi maid dáhtošii mearkkašit ahte álo sorjá dilálašvuođain, go ášši válđojuvvo ovdan, geat ja mat joavkkut leat unnitjoavkkut. "Unnitjoavkkut"-doaba rievdá gažadanvugiid mielde. Danne ii leat oppalaš prinsihpaid vuođul lunddolaš mearridit njuolggadusaid sierra ovddasteami várás dáidda joavkkuide.

1.4.3 Fitnolaččat dohkálaš áššemeannudeapmi

Goalmmát váttisvuolta mii čuožžila árvalusas sierra suodjalusa birra, lea sihkkarastit fitnolaččat dohkkehahtti meannudeami. Dán oktavuođas mearkkašuvvo ahte eiseválddit arvat fidnosurggiin leat vuođđuneaset válđan iešguđetlágan sámi fidno- ja beroštusorganisašuvnnaid ráđiid. Dát lea deatálaš erenoamážit kultursuorggis, ja bargojoavku oaivvilda ahte ain ferte fitnolaččat dohkkehahtti meannudeapmi sihkkarastojuvvot go doaimmat sirdojuvvojit Sámediggái.

Sámediggi čujuha ahte Sámi kulturlávdegoddi maiddái čielggadii fitnolaš ovddasteami. Ovttamielaláš lávdegoddi cealká ahte livččii dárbu erenoamáš fidnomáhttui ollu áššiin maid Sámediggi galgá meannudit. Lea dan dihtii deatálaš ahte dákkár máhttu gávdno dain lávdegottiin mat leat eavttuhuvvon, ja dáid lávdegottiid čállingottiin (vrd. NAČ 1987: 34 čuoggáin 18.6.4 s. 182).

Sámediggi doarju dakkár oaivila, muhto čuoččuha ahte máhtolašvuođa gáibádusaid livččii vuosttažettiin vejolaš deavdit go olbmot biddjojuvvojit virggiide dákkár orgánaid čállingottiide. Ja go dát virggiide nammaduvvon olbmot vel áiggi mielde buoridit iežaset máhtu. Dasto ii leat eisege doahpagis "máhttu" duššefal okta mearkkašupmi. Ovdalگو orgána máhttu lea doibmii soahppevaš, de ferte dan oktasaš máhtolašvuohta leat viidát go dat mii lea guđesge dan miellahtuin. Orgána oktasaš náka leat buot surggiid ja dásiid bohtosat buohkanassii, ja dáid bohtosiid orgána ieš dušše muhtun muddui hálddaša.

Sámediggi ii dáhto dänge vuođul, iežas oppalaš prinsihpa mielde, árvalit makkárgе njuolggadusaid mat sihkkarasttášedje fitnolaš beroštumiid sámediggesystema orgánain. Dänge gažaldaga orru buoremus čovdit juohke dáhpáhusas go Sámediggi nammada miellahtuid. Nugo duoid beliid dáfus, mat váldojuvvojedje ovdan erenoamáš beallin, lea Sámedikki hástalus iežas vuollásaš ja eará orgánaid dáfus geahččat bearrái ahte dain lea máhtolašvuohta.

2 ODDA DOAIMMAID SIRDOJUPMI SÁMEDIGGÁI

2.1 Sámediggesystema ja dan orgánat

2.1.1 Sámedikki ja dan orgánaid gaskavuohta

Sámediggái gullet odne Sámediggi ja dan orgánat maidda Sámediggi nammada áirasiid, ja mat iešguđet mahttái leat čadnojuvvon Sámediggái. Go Sámediggi meannudii sámi kulturमितосуodjalusa organiserema boahhteáiggi várás (vrd. Sámedikki 26.-28.11.91 mannosas mearrádusain áššis 36/91), ovddiduvvui earret eará skovvi mii čájeha mo livččii vejolaš organiseret kulturमितосуodjalusa sámediggesystema ektui. Daddjojuvvoi ahte skovvi lea vuođđun dasa mo Sámediggi organiserе hálldahusa maiddái earáge fidnosurggiin (vrd. SO 1:1991, mielddus 1 modealla 6).

Ulbmil lea ásahit systema mas leat sierra ráđit main lea alddiineaset ovddasvástádus iešguđetlágan hálldahusdoaimmain, ja mat ráđit leat Sámedikki vuollásaččat. Guđege ráđis licčče sierra čállingoddi.

Ráđit leat iešmearrideaddji ovttadagat, ja dain lea barggaheaddji ovddasvástádus, ja maid goluid stáhtabušehta juolludan ruđat gokčet.

Eaktun lea biddjojuvvon ahte dát ráđit galget ovddidit ráportta dahje jahkedieđáhusa Sámediggái doaimmaideaset birra.

Sámediggi áigu ovddidit dáidda áššiide guoskevaš mearkkašumiidis jahkediéđáhusas maid buktá Gonagasa ovdii, oktan ráđiid ráporttaiguin mielddusin. Sámedikki jahkediéđáhusa vuođul šaddá Ráđđehus juohke jagi ovddidit Stuorradiggái stuorradiggediéđáhusa Sámedikki doaimma birra. Dáno sáhtta Stuorradiggi jahkásaččat dávistit dan doibmii maid buot orgánat sámediggesystemas leat doaimmaheamen.

Ráđit šaddet maid geatnegasat Sámedikki bokte ovddidit Stáhtabušehttii iežas et eavttuhusaid doaimmaid hárrái. Dát sihkkaruššá ahte eavttuhusat heivehallojuvvojit oktii ja ahte dat sáddejuvvojit riikkaeiseválddiide oktan Sámedikki doarjjacealkámušaiguin ja vejolaččat Sámedikki eavttuhusaiguin das mo áššit berrejit gaskaneaset vuoruhuvvot.

Maid ráđit vel fertejit ovddidit Sámediggái áššebábirin, leat eavttuhusat jahkásaš doaibmaplánii. Dat dahket Diggái vejolažžan buktit iežas oainnuid das maid beliid berrejit deattuhit ráđi bargus ja mo daid hábmet.

Sámedikki vejolašvuohta meannudit ráđiid jahkásaš dieđáhusaid, eavttuhusaid stáhtabušehttii ja jahkásaš doaibmaplánaid, stuorruda Sámedikki návccaid šaddat sámpolitihkalaš orgánan oppa ollu. Ollu sorjá das makkár beroštumi Sámediggi čájeha dain bargosurggiin main ráđit barget, ja das mo daidda searvá. Go dát ráđit vuos ja ovddimus galget leat fidnoorgánat, de dat dainna lágiin leat mielde addimin Sámedikki iežas bargui deattu dain áššiin maiguin dat bargá. Mii vel Sámedikki ja ráđiid gaskavuodas buorida Sámedikki oasi sámpolitihkalaš orgánan, lea dat ahte Sámediggi mearrida dáidda orgánaide bargiidnjuolggadusaid, ahte das lea vejolašvuohta addit dárkilat njuolggadusaid, buktit gohččosiid, ja dat ahte Sámediggeráđđi doaibmá váidalusinstánsan. (vrd. čuoggáin 2.4.1 dás vulobealde).

Sámediggi čujuha dasa ahte orru leamen eahpečielggas man muddui politihkalaš stivren doaibmá gaskal Sámedikki ja dan vuollásaš orgánaid. Orru maid leamen lunddolaš ahte mahtti lea daid konkreetalaš doaibmamušaid ektui mat leat dain orgánain.

Politihkalaš stivren gaskaoamit, nugo doaibmaplánat, jahkediéđáhusat, nammadeamit ja njuolggadusat, leat dárkileappot čilgejuvvon dán čuoggás. Lassin lea lunddolaš jearrat Sámedikki áirasiid bissovaš ovddasteami hárrái.

2.1.2 Áigeguovdilis orgánat

Áigeguovdilis ráđit leat otnáš sámediggesystemas Sámi oahpahusráđđi, Sámi giellaráđđi ja Sámi kulturmuitoráđđi.

- 1: Sámediggi nammaid 12.-13.12.1991 áššis R 225/91 ođđa Sámi oahpahusráđi áigodahkii 01.01.92 - 31.12.93. Dán oktavuodas diggi eavttuhii muhtun sajiid rievdadit ráđi njuolggadusaid, vai ráđi ja Sámedikki gaskavuolta šaddá nu mo dás ovddabealde čilgejuvvui čuoggás 2.1.1.

Lassin áigu Sámediggi dán jagi nammaidit lávdegotti mii čielggada mo oahpahusráđi šaddá leat boahtteáiggis.

- 2: Sámi giellaráđi hárrái lea Sámediggi meannudettiinis sámelága giellanjuolggadusaid várás árvaluvvon mearrádusaid 26.-28.11.1991 eavttuhan giellaráđi ja dikki gaskavuoda danin manin čilgejuvvo čuoggás 2.1.1 dás ovddabealde.
- 3: Sámediggi eavttuhii 26.-28.11.1991 meannudettiinis árvalusa das mo organiseret sámi kulturmitosuođjalusa, áššis 36/91, ahte Sámi kulturmitoráđi doaimmaha dán barggu guovlluid dásis. Eaktun lea ahte Sámedikki ja Kulturmitoráđi gaskavuolta lea nu mo dás ovddabealde lea čilgejuvvon čuoggás 2.1.1.

2.2 STÁHTARUĐAID SIRDOJUEMI SÁMI KULTURFONDII

2.2.1 Čielggadanjoavkku árvalusat

Bargojoavku árvala earret eará ahte ásahuvvo sierra sámi kulturfoanda maid sámi kulturráđi hálddaša. Čuovvovaš ruđat mat stáhtabušeahas odne juolluduvvojit sámi doaimmaide, sirdojuvvojit, nu árvaluvvo, Sámi kulturfondii.

Gielddadepartemeanta:

- Kap. 503 poasta 70.2 Doarjja sámi duodjái

Kulturdepartemeanta:

- Kap 320 poasta 79, doarjja sámi dáiddaguovddáži Kárášjohkii, doarjja sámi kulturguovddáži Árbordái ja doarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide.
- Kap. 321 Norgga kulturfoandda ruđat sámi kulturdoaimmaide.
- Kap. 324 poasta 79, (jagis 1992 poasta 75) doarjja Beivváš Sámi teáhterii.

Dát ruđat čohkkejuvvojit Gielddadepartemeantta bušeahhtaproposišuvnna kapihttalii 503 postii 70, vuollepostii Sámi kulturfoanda.

Bargojoavku čujuha Sámi kulturlávdegotti ja Norgga kulturráđi cealkámuššii ja oaiivilda ahte Sámi kulturlávdegoddesystema oktan sierra vuolibuš lávdegottiiguin berre bissut ain ovddos guvlui, fitnolaš árvvoštallamiid geažil.

2.2.2 Gulaskuddancealkámušat

Mii guoská árvalussii ahte sirdit ruðaid otnáš kapihttalis 503, poasttas 70.2 Doarjja sámi duodjái, ja bidjat daid árvaluvvon Sámi kulturfondii, de gulaskuddaninstánsain dan vuostálastá erenoamážit Sámiid Duodji. Sámiid Duodji ballá das ahte doaimma sáhtta hedjonit dainnago ruðat biddjojuvvojit njuolga čielga kulturpostii, man dihtii sámi duodji njuohkána nuppiid ealáhusaid ektui. Sii danne eavttuhit ahte ruðat mat galget juolluduvvot sámi duodjái, biddjojuvvojit sierra vuolibuš postii dan sadjái go postii 70 Sámi doaimmaide, nugo bargojoavku lea árvalan. Jos nu ii leačča vejolaš, de dáhtošedje ahte ruðat biddjojuvvojit postii 70, muhto vuolibuš postii 2 mas lea namahussan Eará sámi doaimmaide.

Sijti Jarnge bidjá eaktun ahte departemeanta atná iežas gohđččunvállđi ja merke kapihttalis 320 poasttas 70.9 ruðaid Sámi kulturguovddáži Árbordái.

Beivváš Sámi Teáhter ii oainne sávahahttin joavdat dan dillái mas fertejit gilvalit eará deatalaš sámi doaimmaiguin dainnago sin ruhtaossii sirdojuvvo kapihttalii 324 postii 75, seahkka-poastan.

Sii čujuhit ahte teáhter vuos háliida šiehtadallat stáhtaeisevállđiiguin ruðaid juolludeami birra seammá go earáge teáhterat Norggas. Oaččodaladettiinis ekonomalaš ovttadássásašvuoða eará guovlluteáhteriiguin, dárbbasa teáhter Sámedikki beallásis iige vuostálastin šiehtadallamiin boahtteáiggis.

Norgga kulturráđđi lea gulaskuddancealkámušastis sámi kulturráđđi (SK) ásaheami oktavuodas cealkán oaiviliiddis, ja árvala ahte dat organiserejuvvo ná:

"SK berre vuodđuduvvot Norgga kulturáđđi minstara mielde. Dat berre leat ráđđi mas lea dihto miellahttolohku, ja dihto lohku fitnolaš lávdegottit mat ráhkadit eavttuhusaid ráđđái. Fitnolaš lávdegottiid nammada ráđđi, ja daid miellahtut leat oassálagaid ráđđelahtut, ja oassálagaid áššedovdit geaid sámi dáiddarorganisašuvnnat eavttuhit. Ráđđelahttun nammaduvvojit dáiddasurggiid ovddasteaddjit ja dábálaš kultuvrralaš beroštumiid ovddasteaddjit. Ferte geahččalit gávdnat govttolaš geográfálaš ovddastumi.

Ulbmil fitnolaš lávdegottiiguin, main leat earáge ovddasteaddjit go ráđđelahtut, lea oažžut eavttuhusaid mat leat nu viidásit fágalaččat árvoštallojuvvon go juo vejolaš."

Seamma láhkai dadjá Sámi dáiddaráđđi cealkámušastis:

"Njeallje dáiddarsearvvi nammadit guđege áirasa Sámi kulturráđđai. Dáiddárorganisašuvnnat doalahit dan eavttuhan vuoigatvuođa fitnosuorggisteaset mii sis dálge lea."

Eará gulaskuddaninstánsat dorjot Sámi kulturfondda ásaheami juogo cealkedettiin dan njuolgga dahje doarjjodettiin oppalaččat bargojoavkku eavttuhusa sirdit doaimmaid.

2.2.3 Dárbu oktiordnet juolludemiid sámi kulturgoaimmaide

Sámediggi lea sámediggeplánastis áigodaga 1991 - 1993 várás digaštallan sámi kultureallima beliid birra (vrd. čuoggáin 3.4.1 (s. 17 - 19). Sámediggi oaihvilda ahte sámi kulturovdáneapmi berre boahhteáiggis olu eambo go dán rádjái vuolgahuvvot sámiid searvevuođas ja álbmogii gullevašvuođas. Erenoamážit deatalaš orru dat leamen dálá ođđaáigásaš servodagas mas lea stuorra differentieren, mii ea.ea. maiddái mielddisbuktá eanet kultuvrraid heiveheami. Sámiid oktasaš ja historjjálaš kulturárben buolvvas bulvii, lea dán oktavuođas min dálá mentalitehta, oktasaš áddejumi ja daguid deatálaš vuođu.

Dát čájeha ahte sámi kulturgoaimmat eai leat dakkárat maid mii sáhttit ruhtadit nuo dahje ná ja eallit nugo ovdal. Ruhtadanvuogi ja sámi kultureallima organiserema välljen sáhtttá váikkuhit ii dušše dasa makkár sáme kultuvra šaddá, muhto maiddái dasa makkárat sápmelaččat leat dahje šaddet moatti buolvva geahčen.

Jus guhkkelii geahččá, de orru leamen seamma deatálaš álggahit sámi kulturdigáštallama man guovddážin lea sámiid boahhteáiggi kulturpolitihkka, go fidnet ruđaid. Hástalus lea nákcet guktuid.

Sámediggi cealká maiddái ahte:

"Sámedikki ásaheapmi lea mielddisbuktán struktuvranuppástusa, sámi beroštumiid ovddeš korporatiivvalaš systemas maiddái dákkár systeman mas leat sámi álbmoga välljen ovddasteaddjit. Sámi válдоorganisašuvnnaide ja iešguđet fidno- ja beroštusorganisašuvnnaide ja orgánaide leat hástalusson dat maid struktuvranuppástusat leat dagahan sámi kultureallimii."

Dán vuođul leat sámi kulturdoaimmaide guoski dohkálaš rápmaveavttut deatálaččat, muhto dat eai berre šaddat eanemusat čalbmáičuohccit Sámedikki kulturpolitiikkalaš doaimmain. Sámedikki stuorámuš hástalus lagamus boahhteáiggis lea bargat ahte sámi kulturpolitihkka ii dušše šatta ruhtaoččodeapmin stáhtabušehtas sámi kulturdoaimmaid várás. Nuppe bealis dagaha dađistaga stuorát beroštupmi sámi kultuvrras ahte eambbo ruđaid lea dárbu juolludit ja ahte šaddá stuorát ohcangilvu. Danin berre oktiordnet otná doarjjaortnegiid ja dat berrejit šaddat oppalaš sámpolitiikka oassin." (vrd. s. 18).

Dainna oaivvilda Sámediggi ahte sáhtá šaddat dárbu, oktiordnema geažil, nuppeláhkái organiseret dakkár doaimmaid mat odne, vuhtii válddedettiin suorgeberoštumi, orrot govttolaš bures doaimmanin dálá organiseremiin. Dákkár dilálašvuođain berrejit bajábealde mearrideaddji oktiordnenbealit deattastuvvot eanemusat, muhto praktihkalaš čađaheamis berre nu ollu go leš vejolaš vuhtii váldit fitnolaš, geográfalaš ja eará govttolaš dilálašvuođaid.

Sámi ovddidanfoanda juolluda maiddá ruđaid iešguđet kulturdoaimmaide loatnan ja doarjjan biergasiid ja rusttegiid háhkamii. Danin lea váldoášši oktiordnet dáid ruđaid kulturráđi ruđaiguin mat sirdojuvvojit Sámediggái.

Leamaš ja lea ain stuorra hehttehussan go iešguđetlágan sámi kulturdoaimmaid doaimmaheami, prošeavttaid ja biergasiid ja rusttegiid ruhtadeapmi ii leat buorebut oktiordnejuvvon go odne lea. Danne lea šaddan eahpečielga dilli go galgá juohkit ovddasvástádusa iešguđetlágan ruhtadanásahusaide, ja danne vuoruhuvvojit sámi kulturdoaimmat sahtásit. Go áigu oktiordnet sámi kulturdoaimmaid organiserema, de ferte vuolgit dán duohtadilis, iige oppalaš govvádallamiin ahte lea dárbbášlaš oktiordnet sámi kultur-, giella- ja oahpahasdoaimmaid rápmaveavttuid vuođul.

Sámi kulturlávdegoddi orru leamen jurddašan seamma láhkai eará doarjjaortnegiid oktiiheiveheami dáfus. Lávdegoddi cealká boahhteáiggi sámi kulturráđi (SK) birra:

"SK berre maiddá ásaht oktavuoda ja ovttasbarggu eará ruhtadangálduiguin, omd. Sámi ovddidanfoanddain, Norsk kassettagiftsfond:in, Boazodoalu ovddidanfoanddain, iešguđetlágan riikkaoasseortnegiiguin ja fylkkagielláid doarjjaortnegiiguin".

Bargojoavku lea divaštallan Sámi kulturfoandda ja Sámi ovddidanfoandda oktiičaskima oktasaš ovddidan- ja kulturfoandan (sámefoandan). Dán birra celkojuvvo eavttuhusas:

"Kulturdepartemeantta ovddasteaddjit deattastit dán oktavuodas ahte dárbbášuvvojit várrejuvvon ruđat sámi kultuvrii jos dákkár foanda ásahuvvo. Dát lahtut atnet deatálažžan ahte áššit válmmaštuvvojit iešguđetlágan fitnolaččaid lávdegottis. Bargolávdegoddi ii doarjjo oktasaš foandda, muhto deattasta ahte dán guovtti foandda berre organiseret viehka ovttaláhkái".

Muhto Kulturdepartemeantta áirras čujuha baicca go lea sáhka sámi ovddidanfoanddas ahte foanda maiddá juolluda ruđaid kulturdoaimmaide; ja

"oaivvilda danne ahte oassi ovddidanfoandda ruđain berre mannat ođđa kulturfondii" (vrd. vuollečuoggáin 4.1.1.2 s. 22).

Sámediggi čujuha vuosttažettiin iežas oppalaš divaštallamii bajábealde kultuvrra ja ealáhusa gaskavuoda birra (vrd. čuoggáin 1.3.1) ja čujuha ahte Sámi ovddidanfoanddas lea čielga kulturprofiila, mii maiddá bohtá ovdan foandda ulbmilparagráfas.

Nuppádassii lea sámi organisašuvdnaeallimis guhkes árbevierru kultuvrralaš beroštumiid gáhttemis. Dát dáhpáhuvá sierra organisašuvnnain, ja stuorra riikkaviidosas sámi organisašuvnnain, oktan ealáhuspolitihkalaš organisašuvnnain.

Goalmmádassii lea Sámi ovddidanfoanddas, iežas sturrodaga vuođul, uhccit iešbirgejeaddji rolla iežas doaibmaguovllu ollislaš ealáhuspolitihkkalaš váikkuhangaskaomiid ektui. Dát mearkkaša ahte maiddá sámi ealáhuseallin ollu eambo sáhtta bidjat iežas fuopmášumi stuorra oasálažžaide váikkuhangaskaoami bealde, nugo Guovlluid ovddidanfoanda ja eará ruhtadanásahusat.

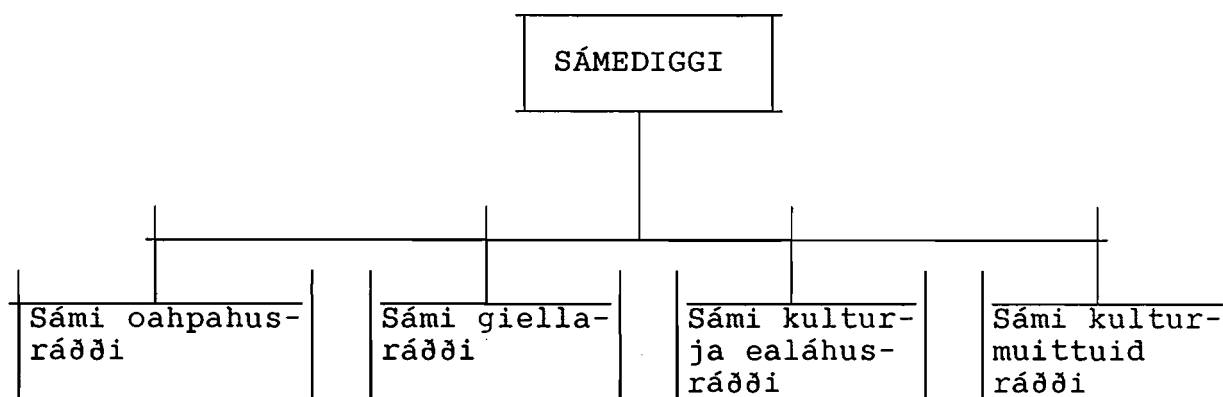
Ovddabealde namuhuvvon duogážiin ii oainne Sámediggi makkárga vuođu váldit oasi bargojoavkku fuolastupmái dan ektui jos časkit oktii Sámi kulturfoandda ja Sámi ovddidanfoandda.

2.3 SÁMI KULTUR- JA EALÁHUSRÁDI ÁSAHEAPMI

2.3.1 Ráđđi

Duogáš, go Sámediggi áiggošii bidjat oktii SÁmi ovddidanfoandda ja SÁmi kulturfoandda lea ahte dát ovttasdahtašii buorebot foanddaid doaimmaid. Lassin evttoha Sámediggi ahte dát oktasašfoanda šaddá sierra orgánan ovttá dásis eará orgánaiguin mat gullet sámediggesystema vuollái (gč. čuokkis 2.1.2 ovdelis). Dát orgána oaččušii nama SÁmi kultur- ja ealáhusfoanda.

Ná šaddá čuovvovaš ollislaš systema ásahuvvot:

SÁmi kultur- ja ealáhusráđđi geavaheaba oktasašfoandda ruđaid njuolggadusaid mielde maid Sámediggi lea dahkan. Ráđđi dahká maid eará bargguid jos diggi gáibida. Oktavuotta gaskal Sámedikki ja kultur- ja ealáhusfoandda organiserejuvvo muđui nugo eará ráđiid sámediggesystemas (gč. čuokkis 2.1.1 ovdelis).

Dát evttohus dagaha dan ahte SÁmi ovddidanfoanda fárrehuvvo eret Sámedikkis. Iige Sámediggeráđđi šat leat foandda stivra. Dainna jovssašii diggi dahkat ain stuorát ráji gaskal sámpolitihkkálaš ja hálldahuslaš doaimmaid. Nuppi bealis ii leat dát sirren ágga okto doarvá buorre vuođustussan sirret ovddidanfoandda eret Sámedikkis.

Dálá ortnet dagaha joatkevaš ruossariidduid gaskal olmmoš-návccaid vuoruheami ja gaskal hálldahuslaš ja politihkkálaš doaimmaid. Dát guoská sihke Sámediggeráđi lahtuide ja hálldahussii. Nugo dilli lea otne, sáhttit čuoččuhit ahte hálldahuslaš doaimmat vuoruhuvvojit vulos go fas politihkkálaš doaimmat bajás. Ovdamearka dasa lea go ealáhusgažaldagaid kantuvra, mas álgovuođđun lei sÁmi ovddidanfoanda váldobargosuorgin, mii otne geavaha mearkkašahhti meari áššemeannudannávccaid oppalaš ealáhuspolitihkkálaš gažaldagaide. Lea doarvá namuhit stuorra

áššesurggiid dego eanadoallu, guolástus ja boazodoallu, mat ealáhuspolitihkkálaš suorgin bidjet stuorra vuordámušaid Sámedikki politihkkálaš oassái. Nuppi bealis sáhttá justa čuoččuhit ahte Sámediggi ovddimuččat berre bidjat iežas návccaid sámepolitihkkalaš doaimmaide, iige hálldahuslašdoaimmaide. Dát dávisdivčče dan ulbmilii mii Sámedikkis lea. Dikki áddejumi mielde go juohká dálaš hálldahuslaš doaimmaid vuolit orgánaide, dákkáraš bargujuohkin ii berre dahkkot oppalaš miellaguottu vuođul, muhto Sámedikki návccaid dahje áššesurggiid vuođul ja dákkáraš organiseren vástidivčče ollislaččat oidnojuvvon dán ulbmila. Sámediggi čujuha lassin ahte "válttisvuohta" mii guoská hálddašanlága gáibádussii ahte váidalusáššit galget giehtadalloyuvvot guovtti dásis, jos sirrešii Sámi ovddidanfoandda sierra orgánan, livčče dát dohkkálaččat čovdojuvvon (gč. muđui čuoggá 2.4.1 mannelis).

Sámediggi áigu dainna duogážin oktii geassit maid ákkat ovddastit:

- luvvet Sámedikki návccaid politihkkálaš doaimmaide
- ovttastahttit ekonomálaš váikkuhangaskaomiid kultuvralaš ja ealáhuslaš ulbmilin sierra orgánas
- ahte váidalusaid giehtadallan maidái sámediggesystemas čuovvu guovtti-dásiprinsihpa

nana vuođđu ahte lea áigi dál:

"sirret orgánaid mat barget mihtuhápmemiin ja njuolggadusaid mearridemiin eret dain main lea praktihkkalaš hálddašan-ovddasvástáduš." (gč. NAČ 1987:34 ossehus 18.6.3 s. 179)

Sámediggi evttoha ahte Sámi kultur- ja ealáhusráđđi ásahuvvo ođđajagimánu 1. b. 1993 mas leat 7 lahtu ja sis peršuvdnálaš várrelahtut.

Norgga kulturráđi lea iežas gulaskuddancealkámušastis cealkán sámi kulturráđi ásaheami ektui, ja buktán oaiviliiddis dán organiserema ektui. Dán áššis lea Sámediggi bidjan mearkkašahtti deattu Sámediggesystema foandda doaimmaid ovttastahttimii. Danin lea dikkis dakkár áddejupmi ahte evttohuvvon organiserenmálla suodjala ođđa foanddas fitnolaččat dohkkálaš hálddašeami.

Sámediggi áigu jahkásaččat, Sámedikki bušehta giehtadallama oktavuodas, mearridit man stuorra oassi foandda rápmas galgá mannat kultuvra- ja man ollu fas ealáhusulbmiliidda.

2.3.2 Čállingoddi

Sámediggi evttoha ahte Sámi kultur- ja ealáhusráðis galgá leat sierra čállingoddi. Ovttastahttit sámi kultur- ja ealáhusdoaimmaid váikkuhangaskaomiid geavaheami ovttaskas ohcamiid dásis lea dán oktavuoðas eambo deháleappot go oppalaš dárbu ovttastahttit eará sivaid geažil. Dát dagaha ahte hálddahušlaš barggut mat dál leat čatnojun Sámi ovddidanfoandda doibmii Sámedikki hálddahušas, fárrehuvvojit eret das ja sirdojuvvojit dán čállingoddái.

Sámedikkis lea áddejupmi jos leat vejolaš sávaldagat hádjjet čállingottiid sierralágan orgánaide Sámediggesystemas arvat guovlluide gos sámit ássat. Dát nannešii sámi iešdovddu báikkálaš servodagain gosa čállingoddi biddjo, ja váikkuhivčče beaktilit ássamii. Sámediggi čujuha goittotge ahte dát eai leat vuoðomihtut daid evttohušvonn orgánaide ásaheapmái, muhto baicca bohtosat dás. Viiddis áddejumi mielde lea sámediggesystema mihttomearrin lágidit buoremus vejolaš sámpolitiikka, mii maiddái duhtada alla fágalaš gáibádusaid sierra servodatsurggiin. Dát gáibida ahte oažžut áigái viiddis ja nana sámi fágalaš birrasa čállingottiin mat leat sámediggesystemas. Eaktun dasa lea čohkket eanemus vejolaš oktavuohtan mat livčče bastilat.

Sámediggi bivdá ahte sámediggeráðði ovddida vuoðusdušvonn evttohusa gosa sámi kultur- ja ealáhusráði čállingoddi biddjo.

2.4 Áššemeannudeapmi Sámediggesystemas

2.4.1 Váidalusaid giehtadallan

Bargojoavku evttoha ahte Finnmárkku Fylkkamanne, dahje departemeanta galgá doaibmat Sámediggesystema hálddašanáššiid váidalusásahussan. Gulaskuddanáshusat mat leat cealkán maidege dán ektui, lea sierralágan oaidnu dán čuoggái.

Bargo- ja hálddahušdepartemeanta dorjot bargojoavkku oainnu, ja deattuhit Finnmárkku Fylkkamanne galgat leat váidalanásahussan.

Finnmárkku fylkagielda/Fylkka ráðdealmmái dorjot evttohusa diktít departemeantta leat váidalanásahussan áššáiguoskevášvuoða bearráigeahčču vejolašvuoða geažil. Goittotge ferte leat eaktun ahte fylkamanne rievdadanvuoigatvuohta ii guoskka árvoštallamiid geavaheapmái.

Sáгат Sámiid aviisa AS doarju evttohusa ahte váidalusaid giehtadallan ferte sihkkarastot suodjaluvvot nu ahte áššái-guoskevašvuođa čuoggát ja eará hálddašanlága njuolggadusat váldojit vuhtii.

Finnmárkku Fylkamanne gávnnahe ahte lea eanemus lunddolaš jos fágadepartemeanttat doalahuvvojit váidalanásahussan. Váidalan vuoigatvuhtii ii goittotge galgga gullat árvoštallamiid geavaheapmi. Fylkkamanne ii oainne lunddolažžan ahte Finnmárkku Fylkamanne šaddá váidalanásahussan, danin go dat lea vuostá buot dábálaš hálddahušlaš prinsihpaid ahte diktit guovlulaš ásahusa rievdadit mearrádusaid maid riikaviidosas orgána lea dahkan.

Nordlándda Fylkamanne doarju evttohusa ahte Finnmárkku Fylkamanne doaibmá váidalanásahussan. Jos Sámediggi nammada sierra váidalanorgána sámediggesystema siste sáhtta eahpidit dán orgána sorjankeahtesvuođa ja addit váidaleaddjiide dovddu ahte sin riektisihkkarvuotta lea hedjonan.

Tromssa Fylkamanne cealká ahte oppalaš luohtamuš ahte vejolašvuotta rievdadit mearrádusaid lea duođalaš, sorjankeahtesvuođa ektui gaskal vuolitásahusa ja váidalanásahusa, dadjá ahte váidalanorgána ii berre leat sierra váidalanorgána mii lea "sámediggesystema" siste.

Sámedikki mearrádus sámediggesystema organiseremis govččašii ollásit daid gáibádusaid maid hálddašanláhka gáibida váidalanásšiid guovttidásigiehtadallamii. Sámediggi livčče váidalanorgána, ja orru leamen lunddolaš ahte Sámediggeráđđi oaččušii fápmudusa dán dahkat.

Iešbirgejeaddji čállingottiid ásaheami bokte, sáhtašii lassin váidalusaid áššemeannudeapmi dahkkot sirrejuvvon orgánain.

2.3.2 Bearráigeahččangeatnegasvuotta

Sámedikkis lea áddejupmi ahte bearráigeahččanvejolašvuođat mat leat jahkásaš Sámedikki bušeahta giehtadallamis, ja jahkedieđáhusas ja doaibmaplánain buot orgánain mat gullet Sámediggesystema vuollái, berrejit leat doarvái, jos eat galgga rihkkut Sámedikki iešmearridanválddi eavttuid. Lassin lea Riikarevišuvnnas Sámedikki rehketoalu revišuvdnaovddasvástádusa bokte ain guovddáš bearráigeahččandoaibma.

3 KONKREHTALAŠ SÁMEDIGGESYSTEMA HÁLDDAHUSLAŠDOAIMMAT

3.1 Álgu

Go árvvoštallá doaimmaid mat berrejit sirdojuvvot lea Sámediggi bidjan stuorra deattu daid doaimmaide ja ortnegiidda gos lea dárbu ovttastahttit ja politihkkálaš stivren lea stuorámus. Lassin lea biddjon deaddu maid iešguðetlágan ásahusat, masa oðđasit organiseren guoská leat cealkán álgo gulaskuddanvuorus.

1: Sámediggi lea positiivalaš bargojoavkku evttohusa hárrái go juolludeamit Sámi ulbmiliidda eanemus vejolaččat sirdojuvvojit diggái rápmajuolludussan. Dát dávisdivčče daid áigumušaide mat ledje Sámedikki ásaheami duogábealde. Dan bokte ahte ovttastahttit juolludusaid ja addit Sámediggái vejolašvuoða ieš mearridit ovttá rápmas, oaččušii diggi duoðalaš váikkuhanfámu daid ortnegiin ja doaimmain mat leat sámi álbmoga várás. Seammás lea positiivalaš go váldi ráhkadit njuolggaduslinjáid ja lagat njuolggadusaid ruðaid geavaheami hálddašeamis, addojuvvojit Sámediggái. (gč. muđui guorahallama teakstaoasis 1.3 ovdelis).

Namuhuvvon sirdimat gáibidit lunddolaččat ahte jahkásaš Sámedikki bušeahta meannudeami vuohki rievdađuvvo. Sámediggi ii evttot njuolga fápmuđuvvon válddi Stuorradikkis Sámediggái dán háve. Nuppi bealis gávnnaha diggi dán lunddolažžan dego boađusin boahtevaš šiehtadallanproeseassain ahte ain eambo váldi Sámediggái.

2: Sámedikki mielas ii leat áigeđuvdil dán vuoro váldit badjelasas doaimmaid hálddašeami gos ásausaide lea mearkkašahtti leat šiehtadallandilis stáhta ektui seammá dásis eará norgga ásašusain. Dan stáhtabušeahttarápma maid Sámediggi galgá hálddašit 1993 rájes, lea stuorra oassái čatnojun ovddit doarrjajuolludemiin, seammás go ovttaskas ortnegat čatnet ja mat leat dohkkálaš gáibáđusat doarjagiidda molsašuddet. Dainna duogážiin guorrasa Sámediggi Sámi teahtera cealkámuššii ahte dál ii leat áigeđuvdil váldit badjelasas teahterdoarjaga. Dasa gullá maiddái Árborde sámi kulturguovddážá doaimmadoarjja, doarjjaruđat mat gullet sámi dáiddáriidda ja sámi mánáidgárdiide.

Mii guoská sámi áviissaid ja áigečállaggiid sierra doarja-ortnegiidda, lea Sámediggi cealkán Sámediggeplánas 1991-93 čuoggás 5.4.4.2, ahte diggi áigu árvvoštallat váldit badjelasas dán ortnega hálddašuslášovddasvástádusa. Justa dál ii leat áigeđuvdil Sámedikkis váldit badjelasas dán ortnega hálddašeami.

Sámediggi ii áiggo dán vuorus buktit oaiviliiddis daid gažaldagaide maid leat easka čielggadeamen, dahje maid lea easka plánen čielggadit lagamuš boahhteáiggis. Dát gusket sámi dearvvašvuođa- ja sosiálaáššiide, boazodollui ja sámi museaide.

3.2 Stáhtabušehta poasttaid rievdademit mat čatnasit sirdojupmái

3.2.1 Oppalaččat

Sámediggi evttoha ahte kap. 503 oažžu čuovvovaš hámi poasttaid dásis:

- 01 Báلكkát ja mávssut
- 11 Dávvirat ja bálvalusat
- 50 Sámi kultur- ja ealáhusfoanda
- 70 Eará sámi ulbmilat

Poastta 01 vuollái biddjojít buot báلكkávárit ja fástavirggit mat gullet Sámedikki guovddášhálldahussii, ja orgánat dikki vuolde earret Sámi kulturmuitoráđđi ja Sámi oahpahusráđđi. Postii 11 biddjojít buot dávviriid ja bálvalusaid vastesaš golut. Postii 50 biddjojít dáláš sámi ovddidanfoandda várit, ja dat várit mat sirdojuvvojít Norgga kulturfoanddas. Postii 70 bohtet eará várit.

Go manná lea čađa mannon evttohuvvon geavahemiid rievdadusat stáhtabušehta kap. 503 ektui, leat departemeanttaid mielde seammaláhkái mannálagaid go departementtaid gaskasaš bargujoavkku ráporttas, kapihttal 4.

3.2.2 Gieldadepartemeantta áššesuorgi

1: Dáláš kap. 503 poasta 60 Sámi dulkabálvalusat ja guovtte-gielalášvuohta, doarjja gielddaide, sirdojuvvo postii 70 Eará sámi ulbmilat. Váriid geavaheami kriteriijaid ja njuolggaduslinjái mearrida Sámediggi.

2: Dáláš kap. 503 poasta 70, oktan vuolitpoasttaiguin doalahuvvo, muhto eai namuhuvvo sierra vuolitpoastadásis. Dát guoská sámi organisašuvnnaid doarjagii poasta 70.1, sámi duoji doarjagii poasta 70.2, Sámedikki válgaoasálastin doarjagii poasta 70.4 ja Sámedikki joavkočálliid doarjagii poasta 70.5. Váriid juohkin kriteriijaid ja njuolggaduslinjái mearrida Sámediggi.

3.2.3 Kulturdepartemeantta bargosuorgi

1: Dáláš kap:s 320 poasta 01, sirdojuvvojit bálkávárit ja fásta virggit oktiibuot 5 virggi, kapihttalii 503 poasta 01. Guokte dáin gullet sámi kultur- ja ealáhusfoandda hálddašeapmái. Eará 3 gullet sámi giellaráđđái mii ásahuvvo 1992:s.

2: Otnáš kapihttalis 320 poasta 11, sirdojuvvojit jođihanvárit mat gullet virggiide mat leat evttohuvvon sirdojuvvot čuoggás 3: kapihttalii 503 poasta 11.

3: Dáláš kapihttalis 320 poasta 50, sirdojuvvojit Sámi kultuvrra várit kapihttalii 503 poasta 50.

4: Dáláš kapihttalis 320 poasta 79, sirdojuvvojit Kárášjoga sámi dáiddaguovddáža ja sámi dáiddaorganisašuvnnaid jođihandoarjagat kapihttalii 503 poasta 70.

3.2.4 Girko-, oahpahuš- ja dutkandepartemeantta bargosuorgi

Dáláš kapihttalis 2410 sirdojit Sámi gielddaid sámi nuoráid stipeanta kapihttalii 503 poasta 70. Váldi ráhkadit stipeanta-doarjagiid njuolggadusaid evttohuvvojit sirdot Sámediggái.

3.2.5 Birasdepartemeantta bargosuorgi

Dáláš kapihttalis 1429.72.6 sirdojit golut mat gullet sámi kulturmuittuidgáhttema gaskaboddosaš biireápparáhtii kapihttalii 503 poasta 70.

3.2.6 Mánáid- ja bearašdepartemeanta

Dáláš kapihttalis 856 poasta 70, sámi mánáid bajásšaddan-birrasa doarjja, sirdojuvvo kapihttalii 503 poasta 70. Sámediggi mearrida váriid juohkima njuolggaduslinjáid.

3.3 SIRDOJUMIT MAT EAI GULA STAHTABUŠEAHTA BUŠEAHTTAPOASTTAIDE

Doaimmat ja váldi mat eai gula Stáhtabušehtti leat dán oktavuodas válđoáššálaččat iešguđetlágan stivrraid ja ráđiid nammadeapmi. Nugo namuhuvvon muhtun čuoggáin bajábealde gusket dát maidđái válđái ráhkadit váriid geavaheami lagat njuolggadusaid ja njuolggaduslinjáid mat leat biddjon Sámedikki háldui.

3.3.1 Kulturdepartemeantta bargosuorgi

- 1: Sámediggi nammada Sámi giellaráđi, ja giehtadallá giellaráđi jahkedieđáhusa
- 2: Sámediggi váldá badjelasas Beavvaš Sámi Teahtera stáhta ossosiid, ja nammada ovttá áirasa teahtera stivríi.
- 3: Sámediggi nammada Sámi sierragirjerádjosa stivrra.

3.3.2 Girko-, oahpahusa- ja dutkandepartemeantta bargosuorgi

- 1: Sámediggi nammada Sámi oahpahusráđi, ja giehtadallá oahpahusráđi jahkedieđáhusa ja doaibmaplána.
- 2: Sámediggi nammada sámi joatkkaskuvllaid stivrra.
- 3: Sámediggi nammada stáhtalaš sámi vuođđoskuvllaid stivrra.
- 4: Jos mearriduvvo ásahuvvot sierra stivra sámi allaskuvlii, de nammada Sámediggi dan.

3.3.3 Birasdepartemeantta bargosuorgi

Sámediggi nammada Sámi kulturmuitoráđi.

3.3.4 Eará stáhtalaš stivrrat, ráđit ja lávdegottit

Sámediggi eaktuda ahte buot stáhtalaš stivrraid, ráđiid ja lávdegottiid, mat hálddašit ja giehtadallet sámi gažaldagaid ja erenomážit áššiid námmanváldi biddjo Sámediggái.

4 EKONOMÁLAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT

Sámedikki ekonomálaš ja hálddahuslaš váikkuhusaid árvvoštallan váldá álgovuođu dan departementtaid gaskasaš bargujoavkku árvalusain. Lassin lea Sámediggi mearrádusaid áššis 36/91 Sámi kulturmuittuidgáhttema boahtteáiggi organiseren - Sámedikki čielggadus, ja áššis 24/91 Sámi dátabánku - oktavuoha sámi giellaráđđái - giellaráđi čállingotti báikki mearrideapmi, cealkán makkár resuršadárbu lea kulturmuittuidgáhttemis ja giellaráđis.

Bargojoavku evttoha 6 ođđa fásta virggi Sámediggái. 2 dáid virggiin sirdojuvvojit Norgga kulturráđis. Sámedikki árvalus mielddisbukta ahte lassi 3 virggi sirdojuvvojit sámi giellaráđđái. Lassin árvala Sámediggi ahte sámi dátabánku, mii čatnasa sámi giellaráđđái, oažžu ovttá virggi, ja ahte dálá Sámedikki hálddahussii lasihuvvo vel okta áššemeannudeaddji. Ollásit šaddet dalle 15 virggi mat gullet dálá kap. 503, leat 26 virggi mat gullet kap. 503 boasta 01. (Virggiid birra čilgejuvvo lagabuidda Sámedikki doaibma- ja virgečállošis mii lea Stáhtabušehta 1993 oktavuođas).

Sámi kultur- ja ealáhusráđi ásaheami oktavuođas mas lea sierra hálddahus, livčče áigegeovdil sirdit golbma virggi dálá hálddahusas. Nuppi bealis lassánivčče dárbu politihkkálaš áššemeannudeaddjiide. Danin evttohage Sámediggi ahte ođđa Sámedikki hálddahussii lasihuvvojit guokte áššemeannudeaddji virggi. Virggiid dárbu lea vuđoleappot guorahallon Sámedikki doaibma- ja virgečállošis mii lea Stáhtabušehta 1993 oktavuođas.

Dát mearkkaša ahte dás ii leat namuhuvvon lassiresurššaid dárbu sámi giellalága geažil, eaige lassínávccat ásaheami oktavuođas. Virggit juhkkovvojit čuovvovaččat:

Sámedikki hálddahus:

Joavku 1 ja 2:	14
----------------	----

Sámi kultur- ja ealáhusráđi:

Joavku 1: Direktevra	1
Joavku 2: Áššemeannudeaddjit	5
Kanturbargit	2

Sámi kulturmuittuidgáhtten:*)

Joavku 1: Direktevra	1
Joavku 2: Áššemeannudeaddjit	7
Kanturbargit	4

Sámi giellaráđi:

Joavku 2: Kanturhoavda	1
Áššemeannudeaddjit	2
Kanturbargit	1

<u>Oktiibuot</u>	<u>38</u>
------------------	-----------

*) Olggobeale virgevuođđosystema bokte biddjojuvvon kap. 503 boasta 70.

Dálá hálddahusa resurššaid geavaheami rievddadan lea muhtun muddui šiehtadallanášši departemeantta ektui, ja muhtun muddui siskkáldas šiehtadanproseassa. Justa dál ii leat riektá válldahit dán proseassa dan bokte ahte čilget makkár virggit berrejit earáláhkái geavahuvvot.

2: Ođđa kapihttal 503, doarjja sámi ulbmiliidda, oažžu čuovvovaš hámi:

Poasta 01, bálkkát ja mávssut:
 Sámedikki hálddahus
 Sámi kultur- ja ealáhusráđđi
 Sámi giellaráđđi

Poasta 11, dávvirat ja bálvalusat:
 Iešguđetge ásaheami jođihandárat poastta 01 vuolde.

Poasta 50, Sámi kultur- ja ealáhusfoanda:
 Sámi ovddidanfoanda
 Sámi kulturfoanda

Poasta 70, Eará sámi ulbmilat:
 Sámi dulkabálvalusat ja guovttegielalašvuoda doarjja
 gielddaide
 Doarjja sámi organisašuvnnaide
 Doarjja sámi duodjái
 Sámedikki válgaoasálastin doarjja
 Doarjja Sámedikki joavkočállide
 Kárášjoga Sámi Dáiddaguovddáža jođihandoarjja
 Doarjja sámi dáiddarorganisašuvnnaide
 Sierra oahppodoarjja Sis-Finnmárkku sámi nuoraide
 Doarjja sámi mánáid bajasšaddanbirrasii
 Sámi kulturmuittuid gáhttema jođihandoarjja

5 ÁIGEPLÁNA JA SIRDINÁIGGI ORTNEGAT

Sámediggi áigu 1992 áigge ráhkadit konkrehtalaš plána mo sirdit doaimmaid mat dás leat árvaluvvon. Go Sámediggesystema rievdaduvvo garrasit ja ollu doaimmaid hálddašeapmi sámi álbmoga várás, livčče dárbu vuđolaččat geahčadit makkár praktihkáláš váikkuhusat dás leat. Erenoamážit livčče dárbu lánčit dan evttohuvvon Sámi kultur- ja ealáhusráđi ásaheami.

Dehálaš čuokkis doaimmaid ja válldi sirdima oktavuodas lea ahte válđojuvvo doarvái vuhtii ahte muhtun muđđui fertet ásaheami ođđa ásaheami, ja muhtun muđđui ferte rievdadit dáláš orgánaid. Jos sirdin galgá mannat vearrámus bákčasiid haga, berre biddjojuvvot oktasaš álggahandoarjja sirdinái, gos Sámedikkis leat sierra ruđat geavaheami várás dassáži go systema lea ásaheami. Dát gáždaldat šaddá maiddái lagabuidda guorahallot Sámedikki doaimma- ja virgečálloš mii lea 1993 stáhtabušehta oktavuodas.

5.1 Loahppa mearkkašumit

Sámediggi atná doaimmaid ja válldi sirdima gažaldaga joatkevaš proseassan. Dat mii lea árvaluvvon dán vuorus, lea dehálaš lávki ovddosguvlui eambo ollislaš ja iešmearrideaddji sámediggesystema guvlui.

Bargiidbellodaga Sámedikki joavku Josef Vedhugnes bokte ovddidii čuovvovaš rievdadusárvalusa:

Čuoggás 2.2.3 manimus teakstaoassi siidu 18 sihkkojuvvo sitáhta:

"Ovddabealde namuhuvvon duogážiin ii oainne Sámediggi makkárgge vuođu válldit oasi bargojoavkku fuolastupmái dan ektui jos časkit oktii Sámi kulturfoandda ja Sámi ovddidanfoandda."

Rievdadusárvalus čuoggái 2.3 siidu 18 mii gullo ná:

Čk. 2.3 Sámi kulturráđi ja sámi ealáhusráđi ásaheapmi.

Rievdadusevttohus čuoggái 2.3.1, siidu 18, mii gullo ná:

Sámediggi ásaha Sámi kulturráđi ja Sámi ealáhusráđi, goappásge sierra hálddahus.

Sámediggi eaktuda ahte Sámi ealáhusráđđi (dáláš Sámi ovddidanfoanda) fárrehuvvo eret Sámedikkis.

Sámediggi evttoha ahte Sámi kulturráđđi ja Sámi ealáhusráđđi ásahuvvojit ođđajagimánu 1. b. 1993. Goappáge ráđis galget leat 7 lahtu ja peršuvdnálaš várrelahtut.

Rievdadusárvalus čuoggái 2.3.2, siidu 20, mii gullo ná:

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi ovddidit evttohusa gosa Sámi kulturráđi ja Sámi ealáhusráđi čállingottit galget biddjot.

Rievdadusárvalus čuoggái 4, siidu 25, mii gullo ná:

Sámediggi bivdá organisašuvdna- ja vuođđudusáššiid váldolávdegotti ovdan bidjat justerijuvvon doaimma- ja virgečálloša mii dávista ovdelis namuhuvvon árvalussii.

Dasto oaivvilda Sámediggi ahte sirdimat stáhtas galget dahkkot rápmasirdimin eaige merkejuvvon poastadásis.

Áirras Ruth Rye Josefsen ovddidii čuovvovaš árvalusa čuoggái 2.3.1:

Lávdegotti árvalusa mielde lea sámi kultuvra ja ealáhus biddjon seammá ráđđái.

Dát rievdaduvvo nu ahte sámi kultuvra biddjo muhtun eará ráðđái, ovddimuš sámi giellaráðđái.
Ealáhus šaddá ná sierra ráðđin okto.

Ovttasbargojoavku/NSR Nils Jernsletten bokte ovddidii lassievttohusa (manimuš teakstaoassin čuoggái 2.4.2 s. 21):

Nu mo guovddášeiseváldit giehtadallet eankil áššiid čájeha ahte lea dárbu čilget mii guoská Sámedikki siskáldas bargo-ortnegii ja dan vuohkái mo eiseváldit geavahit gohččunválddi Sámedikki guovdu. Gielddadepartemeantta reives mii guoská "Sámedikki válgii - dárbu rievdadit njuolggadusaid j.d." čállojun válljejuvvon gielddaide bivdá departemeanta gulaskuddancealkámuša Sámedikki válganjuolggadusaid evttohussii manná go Sámediggi lea meannudan ášši, čujutkeahtá Sámedikki meannudeapmái ja mearrádussii. Dán sáhtá oaidnit nu ahte Sámedikki árvvoštallamat olgguštuvvojit áššis gos Sámediggái galggašii bidjat mearkkašahtti deattu, go Sámediggi lea bajimuš válgaváldi Sámedikki válggas.

Áirras John H. Eira ovddidii čuovvovaš evttohusa:

Čujuhan bargo-ortnega kap. 4, § 22 ja ovddidan čuovvovaš árvalusa:

Čuoggáid 2.3.1 ja 2.3.2 mearrideapmi áššeárvalusas áššis 4/92 árvaluvvo maniduvvot dassáži go 5-olbmo čielggadanlávdegoddi lea gergen čielggadusas.

III JIENASTEAPMI

Váldolávdegotti árvalus gitta čuoggá 2.2 rádjái STÁHTA RUÐAID SIRDIN SÁMI KULTURFONDII ovttajienalaččat mearriduvvon.

Josef Vedhugnes:a rievdadus-árvalus čuoggái 2.2.3, ahte sihkkut manimuš teakstaoasi, hilgujuvvui 14 jienain 24 jiena vuostá mii addojuvvui váldolávdegotti árvalussii.

John H. Eira evttohus manidit čuoggáid 2.3.1 ja 2.3.2 meannudeami mearriduvvui 26 jienain 12 jiena vuostá.

Nils Jernslettena lassievttohus čuoggái 2.4.2 mearriduvvui 31 jienain 7 jiena vuostá.

Váldolávdegotti árvalus čuoggái 4 EKONOMÁLAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT biddjojuvvui Josef Vedhugnes evttohusa vuostá. Váldolávdegotti árvalus ovttajienalaččat mearriduvvon.

IV LOAHPALAŠ MEARRÁDUS

Váldolávdegotti mearrádus-árvalus oktan Nils Jernslettena lassiarvalusain čuoggái 2.4.2 ja John H. Eira manidanevttohus čuoggáide 2.3.1 ja 2.3.2 ovttajienalaččat mearriduvvon.

ÁŠŠI 5/92 SÁMEDIKKI ČOAHKKINORTNET - SÁMEDIKKI VÁLDOLÁVDEGOTTIID NUPPELAHKAI ORGANISEREN

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Organisašuvdnalávdegotti árvalus 10.05.91 Sámedikki čoahkkinortnega birra
- Sámedikki čoahkkinortnet
- NSR:a evttohus áššis 22/91 nu 1
- Org.- ja vuođudusáššiid lávdegotti notáhta 12.11.91
- Áirasa Ruth Rye Josefsen reive 25.11.91
- Bargiidbellodaga Sámedikki joavkku reive 27.11.91
- Mearkkašumit čoahkkinortnega paragrafaide org.lávdegotti árvalusas miessemánu 10. b. 1990

II ÁRVALUS

Organisašuvdna- ja vuođudusáššiid váldolávdegoddi ovddidii čuovvovaš árvalusa Sámediggái áššeovddideaddji Inger-Ann Fossli bokte:

I: Sámedikki čoahkkinortnet rievdaduvvo čuovvovaččat:

1. Kapihttal 7:

KAPIHTTAL 7 VÁLDOLÁVDEGOTTIT

§ 35 Váldolávdegottiid nammadeapmi

Sámediggi nammada dáid bissovaš váldolávdegottiid:

- Organisašuvdnaáššiid váldolávdegoddi	mas leat 12 lahtu
- Ealáhusáššiid váldolávdegoddi	mas leat 11 lahtu
- Kulturáššiid váldolávdegoddi	mas leat 11 lahtu

Paragrafa guokte manimuš lađđasa doalahuvvojit rievdakeahtá.

Paragrafat 36, 37 ja 38 doalahuvvojit rievdakeahtá go organisašuvdna- ja vuođudusáššiid váldolávdegoddi ii árval rievdadit namahusa váldolávdegoddi.

II: Biddjojuvvo sierra lávdegoddi mas leat 5 lahtu čielggadit áigequovdilis gažaldagaid mat gusket Sámedikki organiseremii ja áššemeannudeapmái, dás mielde maiddái ea.ea. Sámedikki ja Sámediggeráđi stivrraid, ráđiid, lávdegottiid ja sierralágan komiteaid nammadeapmi. Lávdegoddái nammaduvvojit:

1. Ole Henrik Magga, jođiheaddji
2. Máret Guhttor, nubbinjođiheaddji
3. Hans Guttorm, lahttu
4. Mimmi Bæivi, lahttu
5. Mathis M. Sara, lahttu

Lávdegoddi galgá buktit árvalusa ovdal golggotmánu 1. b. 1992.

III. Dassáži go Sámediggi lea giehtadallan lávdegotti árvalusa, addá Sámediggi fápmudusa Sámediggeráđđái nammadit almmolaš stivrraid ja ráđiid gos nammadanváldi lea biddjon Sámediggái.

Ráđđi galgá vuosttas Sámedikki ollesčoahkkimis 1993, addit sierra dieđáhusa, čilgehusa Sámediggái makkár ráđit, lávdegottit, stivrrat ja komiteat lea nammaduvvon dán ja ovddit fápmudusaid vuođul.

Friddja joavku Ivar Simonsen bokte ovddidii čuovvovaš evttohusa:

Joavku lea vuostá ahte biddjojuvvo sierra 5-olbmo lávdegoddi mii galgá čielggadit áigequovdilis gažaldagaid mii guoská Sámedikki organiseremii ja áššemeannudeapmái. Bargu maid 5-olbmo lávdegoddi galgá dahkat gullá lunddolaččat organisašuvdnaáššiid lávdegoddái.

III JIENASTEAPMI

Váldolávdegotti árvalus čuoggái I ovttajienalaččat mearriduvvon.

Ivar Simonsen evttohus čuoggái II hilgujuvvui 14 jienain 24 jiena vuostá mii addjojuvvui váldolávdegotti mearráduš-árvalussii.

Váldolávdegotti árvalus čuoggái III ovttajienalaččat mearriduvvon.

Áirras Ester Fjellheim ovddidii čálalaš mearkkašumi:

Mearkkašupmi kulturáššiid váldolávdegotti áššái 5/92:

Dearvvasvuohta:

Teaksta berre rievdaduvvot leat ná:

- * Áššesuorggit 1. ja 2. linjábálvalusat sámi klienttaide
- * Psykiatrálaš dearvvasvuođa gáhtten gielddain
- * Dearvvasvuođa- ja sosiálaorganisašuvnnat
- * Duŧkan ja oahpahuš etnihkkalaš medisiinnas

Čálalaš mearkkašupmi váldojuvvui dieđáhussan.

IV LOAHPALAŠ MEARRÁDUS

Váldolávdegotti árvalus ovttajienalaččat mearriduvvon.

ÁŠŠI 6/92 BUVTTADUSA MÁKSIN SÁMEDIKKI ÁIRASTIIDA

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- ášši R 160/91 Sámediggeráđi lahtuid bálká
- ášši R 221/91 Sámediggeráđi lahtuid oastin politihkkalaš bargui
- Gielddadepartemeantta juolludusreive 08.01.92
- Stáhta bargiidgiehtagirji, kap 241 (SP)
- reive 27.11.91 Bargiid Bellodaga Sámedikki joavkkus
- Sámedikki ekonomiijahálddašeami njuolggadusat, Gielddadepartemeantta evttohus

II ÁRVALUS

Organisašuvdna- ja vuođđudusáššiid váldolávdegoddi ovddidii čuovvovaš árvalusa Sámediggái áššeovddideaddji Inger-Ann Fossli bokte:

Sámediggi mearrida máksit buvttadusa Sámedikki áirasiidda čuovvovaš sátsaid mielde:

1. Várrepresideanta oažžu 4.500,- ru buvttadusa mánnui.
2. Sámediggeráđi lahtut ožžot 4.000,- ru buvttadusa mánnui, juohke lahttu.
3. Sámedikki váldolávdegottiid jođiheaddjit ožžot 3.500,- ru buvttadusa mánnui.
4. Joavkkuid jođiheaddjit ožžot 3.000,- ru mánnui.

Eaktun lea ahte joavkus leat eambbo go okta lahtu.

5. Lassin bajábealde namuhuvvon buvttadusaide (čg. 1 - 4) máksjuvvo čoahkkinmáksu gustovaš Stáhta bargiidgiehtagirjji sátsaid mielde dábálaš čoahkkimiid ovddas mat dollojit Sámedikki orgánain ea.ea. sámediggeráđi, váldolávdegottit, čoahkkinjođihangoddi ja Sámedikki ollesčoahkkimat.

6. Buvttadusa máksin áirasiidda čuoggáid 1 ja 2 mielde bajá-bealde dahkko dan rájes go máksámušat mearrádusas ášši R 221/91 heitet gustomis.
Eará áirasiidda ortnet bohtá guoskat njukčamánu 1. b. 1992 rájes.
7. Eará áirasat ožžot čoahkkinmávssuid Stáhta bargiidgiehtagirjji njuolggadusaid mielde.
8. Eaktun dasa geat gullet ortnega vuollái čuoggáid 1 - 4 mielde lea ahte jođihit Sámedikki ovddastandoaimmaid, govttolaš rájiid siste, almmá sierra čoahkkinmávssu haga.

Bargiiddbellodaga Sámedikki joavku ovddidii čuovvovaš rievdadus árvalusa Mimmi Bæivi bokte:

BB:a sámedikki joavku guorrasa árvalussii maid organisašuvdna- ja vuođudusáššiid váldolávdegoddi lea ovddidan oktan čuovvovaš rievdadus árvalusain:

Rievdadus čuoggái 4 mii galgá leat ná:

Joavkkuid jođiheaddjit ožžot 3000,- buvttadusa mánnui joavkkuid politihkkálaš barggu ovddas.

Rievdadus čuoggái 8 mii galgá leat ná:

Áirasat galget oažžut Sámedikki ovddastandoaimmaid ovddas mávssu sierra, stáhta sátsaid mielde lassin joavkojođiheaddji buvttadussii.

III JIENASTEAPMI

Váldolávdegotti mearrádus-árvalus čuoggáide 1, 2 ja 3 ovttajienalaččat mearriduvvon.

Mimmi Bæivi rievdadus-árvalus čuoggái 4 ovttajienalaččat mearriduvvon.

Váldolávdegotti mearrádus-árvalus čuoggái 8 mearriduvvon 27 jienain 10 jiena vuostá mat addojuvvojedje Mimmi Bæivi rievdadus-árvalussii.

IV LOAHPALAŠ MEARRÁDUS

Váldolávdegotti mearrádus-árvalus oktan Mimmi Bæivi rievdadus-árvalusain čuoggái 4 ovttajienalaččat mearriduvvon.

ÁŠŠI 7/92 DIEĐÁHUS SÁMEDIKKI DOAIMMA BIRRA 1991

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Sámedikki ja Sámediggeráđi 1991 čoahkkingirjjit

II ÁRVALUS

Organisašuvdna- ja vuođđudusáššiid váldolávdegoddi ovddidii čuovvovaš árvalusa Sámediggái áššeovddideaddji Olav Andersen bokte:

Sámediggi ovddida dieđáhusa Sámedikki doaimma birra 1991 Gonagasa ovdii, čuovudettiin lága beaiváduvvon geassemánu 12. b. 1987 nu 56 Sámedikki ja eará riektidiliid birra (Sámeláhka), § 1-3.

III JIENASTEAPMI

Áirras Inger Juuso ovddidii čuovvovaš mearkkašumi (čuoggái 1.6.1, s. 15 nubbi teakstaossii):

Cealkka "Hálddahusa lea evttohan dán vuoro bidjat báikkiide gos otnege leat, kantuvrrat Tromssas, Kárásjogas ja Snoasas" - sihkkovuvvo.

Inger K. Juuso mearkkašupmi válđojuvvui dieđáhussan. Váldolávdegotti mearrádus-árvalus ovttajienalaččat mearriduvvon.

IV LOAHPALAŠ MEARRÁDUS

Váldolávdegotti árvalus oktan Inger Juuso mearkkašumiin ovttajienalaččat mearriduvvon.

ÁŠŠI 8/92 STÁHTA BUŠEAHITA 1992, KAP. 503 - DOARJJA SÁMI ULEMLIITIDA - DOAIMMA- JA VIRGEČÁLUS

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- reive 12.12.1991 Gieladepartemeanttas, ii virggálaš § 6.7 mielde

II ÁRVALUS

Organisašuvdna- ja vuođđudusáššiid váldolávdegoddi ovddidii čuovvovaš árvalusa Sámediggái áššeovddideaddji Olav Andersen bokte:

Sámediggi ovddida dáikko bokte Stáhtabušehta 1993 doaibma- ja virgečállosa kap. 503 árvalusa. Dikki ođđa doaimmaid ja rievdademiid vuoruheamit dáláš doaimmaid doaimmain bohtet ovdan čállosiin mat leat mielddusin.

STÁHTABUŠEAHTA 1993 - KAP 503 DOARJJA SÁMI ULBMILIIDDA - DOATEMACÁLUS

I. PLÁNAT VEJOLAČČAT RIEVDADIT DOAIMMAID

1. Ođđa doaimmat

Hálddašandoaimmaid badjeliid váldin guovddášhálddahusas

Departemeanntaid gaskasaš bargojoavku lea buktán ráportta doaimmaid ja válddi sirdima birra Sámediggái. Sámediggi čujuha dás sierra mearrádussii dán áššis gos lea lagabuidda guorahallon prinsihpaid birra mat leat biddjon vuođđun kap. 503 Doarjja sámi ulbmiliidda rievdadeamis.

Sámediggi áigu 1993:s ásahit ođđa Sámediggesystema. Dát eaktuda ahte rápmat ásaheami várás leat dohkálaččat. Sámedikki mearrádusa áššis doaimmaid ja válddi sirdin Sámediggái, mielde, galget oktiibuot 11 virggi biddjojuvvot kap. 503 Doarjja sámi ulbmiliidda. Daiguin guokte sirdojit Norgga Kulturráđis, ja 3 sirdojuvvojit Sámi giellaráđis. Lassin Sámedikki doaibma váidalanásahussan sámediggesystemas, ávžžuha ain ovttá virggi dáláš čállingoddái. Dát mearkkaša ahte earret goluid 5 virgái mat sirdojit stáhtabušehta eará kapihttaliin fertejit biddjot ođđa várit mat vástidit 6 virggi, dahje 1.800.000,- ru. kapihttali 503 poasta 01.

Dasto evttoha Sámediggi ahte ođđa Sámi kultur- ja ealáhusráđđi ožžot ovttastuvvon rápma dávveriidda ja bálvalusaide 2.000.000,- ru., mii biddjojuvvo kapihttali 503 poasta 11.

Jos galgá sihkkarastit Sámediggesystema ásaheami Sámedikki mearrádusa mielde, de lea dárbu ásahandoarjagii investeremiid várás. Vai sáhtta dustet dáid goluid evttoha Sámediggi ahte biddjojuvvo 2.600.000,- ru investerendoarjagii kapihttalis 503 poasta 45. Vuođđun dán supmái lea rehkenaston 1.000.000,- ru dáláš hálddahussii oastit ođđa dihtor-rusttegiid, lassin 800.000,- ru ođđa kultur- ja ealáhusráđđái ja seamma supmi sámi kulturmuitoráđđái.

Dainna duogážin go lea dárbu sierra čielggadusaide ja áigái čatnojun ad hoc lávdegotti geavaheami iešguðetlágan politihkkálaš oktavuodain, evttoha Sámediggi ahte biddjojuvvo sierra 700.000,- ru ođđa postii 21 "Erenoamáš dutkan- ja čielggadandoaimmat" Sámedikki kap. 503. Odne eai leat Sámedikkis sierra ruđat dán ulbmilii.

Doarrja Sámedikki áirasiidda

I Friddjaoastinortnet

Sámediggi lea ovdal čujuhan ahte lea dárbu friddja oastit Sámedikki áirasiid 1992 stáhtabušehta meannudeami oktavuođas. Gos evttohuvvui ollislaš juolludeapmi 1.200.000,- ru ođđa postii 70.7. Orru goittotge leamen eambo lunddolaš ovddidit dán evttohusa postii 01. Lea dárbu oazžut ásahuvvot fásta ortnega mo politihkkáriid oastit friddja sámediggesystemas. Dainna duogážin evttohuvo maidái 1993:s 1.200.000,- ru.

II Eará buvttadusat

Sámediggi áigu 1992:s meannudit sierra sátsaid Sámedikki áirasiid buvttadussan nugo omd.:

- borranruhta
- čeahkinmáksu
- dietnasa massima ovddas
- doarjja áirasiidda

Ollislaš golut dán ortnegii 1993:s biddjojuvvojit 700.000,- ru.

Doarjja Sámedikki listuide

Stáhtabušehta 1992 doaibmačállošis evttohuvvui ásahuvvot ođđa poasta 70.6, doarjja Sámedikki listuide. Sámediggi doalaha evttohusa ja doaivu dán láhkái oazžut ásahuvvot ortnega mii sáhtta nannet listuid politihkkálaš barggu main leat áirasat Sámedikkis. Go Sámediggi guorahalai ođđa válganjuolggadusaid buktojuvui čielga doarjja ásaht registrerenortnega sáme politihkkálaš oktavuođaide. Dát dahká ahte berre ásaht doarjjaortnegiid mat leat bellodatdoarjagiin ovttadásis nugo bellodagain Stuorradikkis lea dál. Sámediggi evttoha 1.220.000,ru. dán doarjjaortnegii, dán vuoro olggobeale gaskaboddosas rápma.

Vuođđun evttohuvon juolludussii leat čuovvovaš kriteriijat:

1. Vuođđosupmi 30.000,- ru listta áirasii juohke válgakreatsas
2. 50.- ru jietnamearis
3. 5.000,- ru áirasiid logu mielde mat leat Sámedikkis

Doarjja Sámedikki válgii oasálastimii

1989 válggas juolluduvvui ollásit 500.000,- ru listuide mat válde oasi válgii. 1993:s lea dárbu vastesaš ortnegii. Doarjja dán ortnega bokte lea oaivvilduvvon gokčat goluid mat bohtet listtaid ráhkadeamis ja válgaávdnasiid ráhkadeamis ja válga-gilvvus. Dán ortnega ferte oassái geahččat ođđa ortnega ásaheami evttohusa oktavuoašas mas lea doarjja Sámedikki listuide.

Sámediggi evttoha dán ortnegii doarjaga ollásit 1.000.000,- ru. Livčče lunddolaš juohkit dán doarjaga daid gaska mat bidjet friddja listuid, ja daid gaska geat ožžot doarjaga Sámedikki listuid doarjjaortnega bokte.

Sámi kulturmuittuid gáhtten

Mii guoská resuršadárbut Sámi kulturmuittuid hálddašan-ápparahtas, čujuhuvvo Sámedikki mearrádussii áššis 36/91, ja Sámedikki čielggadussii boahtevaš Sámi kulturmuittuid organiseremis, SU 1:91. Sámedikki mearrádusa mielde áššis doaimmaid ja válldi sirdimis Sámediggái biddjojuvvo juolludeapmi sámi kulturmuittuide kap. 503 poasta 70.

Sámi kultur ja ealáhusfoanda

Kulturfoanddaruđat

Sámediggi evttoha ahte foanddaruđaid rápma sámi kultuvrii ásaheavvo 6.500.000,- ruvnnuin. Ruđat sirdojit kapihttalas 320 poasta 50 Norgga kulturfoanda kapihttalii 503 poasta 50 Sámi kultur- ja ealáhusfoanda. Duogáš dasa lea ahte Norgga kultur-ráđi duođalaš vuoruheamit sámi kultuvrra ektui leat leamaš ollu eambo go dat rápma mii lea hábmejuvvon Sd. prp. nu 1 (1990-91) mii lei 3.700.000,-. Ja dat duohtavuoahta ahte lea hirkmadit lassánan ohcamiid lohku mat ohcet doarjaga sámi kulturulbmi-liidda.

Ealáhusfoanddaruđat

Ealáhusdoarjaga doaibmaguovllu viiddideapmi

Sámi ovddidanfoanda doaibmaguovllu viiddideami evttohusa duogážin, ferte juolludeapmi viiddiduvvot 5.000.000, ruvnnuin Sámi ovddidanfoanda rápma olgobealde.

Álggahanskuvla nissoniidda mas lea stipeantaortnet

Sámediggi ii leat ožžon juolluduvvot doarjaga álggahanskuvlla várás mii lea oaivvilduvvon nissoniidda ja masa lea biddjon sierra stipeantaortnet.

Sámediggi lea rievddadan dán strategiija (vrd. Sámediggeplána 1991-1993 5.5.8.7.1, ja SP-dok 23/91) nu ahte álggahanskuvla geahččaluvvo ruhtaduvvot ovttas fylkagiielddain.

Goluid supmi livčče:

- Stipeanta 25 oahppi x 100.000,- ru	2.500.000,- ru
- Čađaheapmi olggobeale kons. vehkiin	150.000,- ru
- Fágaseminárat + čoahtkinlanja láigu	120.000,- ru
- Čuovvun	500.000,- ru
- Simultána dulkon	80.000,- ru
Supmi	<u>3.350.000,- ru</u>

Sámediggi ferte rehkenastit šaddat gokčat sullii 30% dáid goluin sámi kultur- ja ealáhusfoandda bokte, mii dahká 1.000.000,- ruvnu.

Ollásit ferte juolluduvvot 6.000.000,- ru Sámi ealáhusfondii olggobeale bušeahhtarápma.

Sámi valáštdallan

Sámediggi lea ollu gerddiid buktán diehtevassii ahte lea dárbu doarjjaortnegiidda mat leat sámi valáštdallanorganisašuvnnaid várás. Danin evttoha Sámediggi ođđa doarjaga mii lea 750.000,- ru kapihttalii 503 poasta 70, dán ulbmilii.

STÁHTABUŠEHTTA 1993 - KAP 503 DOARJJA SÁMI ULEMLIITIDA - VIRGEČALUS

Dárbu ođđa virggiide:

Sámediggi lea meannudettiinis doaimmaid ja válddi sirdima gažaldaga mearridan váldit badjelasas ollu hálddašandoaimmaid. Departemeanttaid gaskasaš bargojoavkku evttohusa ektui eai leat stuorra erohusat Sámedikki mearrádussii konkrehtalaš doaimmaid sirdima ektui mat berrejit sirdojuvvot. Diggi lea dán geažil váldán álgovuođu daid ekonomálaš váikkuhusain maid bargojoavku lea rehkenastán.

Sámediggi evttoha lasihit virggiid meari kapihttalis 503 poasta 01, 5 virggi Norgga kulturfoandda ruđaid hálddašeapmái, 2 virggi nannet dáláš hálddahusa, ja 4 virggi sámi giellaráđđái. Dán 11 virggis leat 5 earáláhkái geavahuvvon Kulturdepartemeantta kap. 320. Dát mearkkaša ahte ollásit ferte ásahit 6 ođđa virggi.

Ođđa sámediggesystema plánen šaddá čađahuvvot vássevaš jagis dainna jurdagiin ahte virggiid nuppástuhttin dáláš hálddahusas šaddá čađahuvvot 01.01.93 rájes. Dát dahká ahte nu árrat go vejolaš berre čilgejuvot makkár virggit biddjojit organiserema geavahussii nu mo lea hábmejuvvon Sámedikki mearrádusas áššis "Doaimmaid ja válldi sirdin Sámediggái".

Virggit juhkkovuvvojit čuovvovaččat:

Sámi giellaráđđi

Áššis 24/91 sámi dátabánku - oktavuoha sámi giellaráđđái - giellaráđi čállingotti báikki mearrideapmi, ja áššis 35/91 Sámelága giellanjuolggadusat - gulaskuddan, lea Sámediggi cealkán sámi dátabánkku čatnaseami birra sámi giellaráđđái. Dán oktavuođas evttoha Sámediggi ahte sámi giellaráđđi nannejuvvo 1 virggiin dátabánkku doibmii.

Virgi biddjo:

Vuosttaskonsuleantan

Koda 1067

B.c. 17-24

Sámi kultur- ja ealáhusráđđi

Sámediggi evttoha ahte Sámi kultur- ja ealáhusráđđi ásahuvvo mas leat ollásit 8 virggi. 2 virggi geavahuvvojit nuppeláhkái Norgga Kulturráđis, 3 virggi nuppástuhttojuvvojit dáláš sámedikki hálddahusas ja 3 ođđa virggi ásahuvvojit.

Čuovvovaš virggit evttohuuvvojit ásahuvvot:

Mearkkašupmi	mearri	koda	b.ceahkki
Direktevra	1	1062	23-34
Ráđđeaddi	2	1112	18-33
Konsuleanta	3	1065	LR18
Čállu	1	1070	LR8
kanturbargi	1	1069	LR2

Sámedikki čállingoddi

Sámediggi evttoha ahte dáláš čállingoddi nannejuvvo 2 áššemeannudeaddji virggiin. Seammaláhkái go departemeanttaid gaskasaš bargovoavku lea árvalan vuostuvvojit dát virggit dainna go lassána dárbu áššemeannudeaddji kapasitehtii bajit dásis Sámediggesystemas. Sámediggi galgá čállingottiinis maiddái doaimmat váidalanorgánan, ášši doaimmaid ja válldi sirdima mielde.

Dát lea lassidoaibma maid departemeanttaid gaskasaš bargojoavku ii leat eaktudan iežas virgedárbuid árvvoštallamis. Sámediggi galgá sihke giehtadallat váidalusaid formálaš siiduid vuođul mat leat meannuduvvon vuolit orgánain, ja sáhttit geavahit árvvoštallamiid dáid ektui.

Dainna duogážin evttohuvojit ovttabealde namuhuvvon virggit áshuvvot čuovvovaš ráiddus:

1.	Vuosttaskonsuleanta	koda 1067	b.c. 17-24
2.	Konsuleanta	koda 1066	b.c. 16-19

Ovttasbargojoavku/NSR Johan Jernsletten bokte ovddidii čuovvovaš rievdadusárvalusa:

1993 Stáhtabušeahhta - Kap. 503 Doarjja sámi ulbmiliidda/
Virgečálus/Doaibmačálus:

Evttohus ahte:

- 1) Sámi kulturulbmiliid foanddaruđaid rápma bajiduvvo 8.000.000,- ruvdnui.
- 2) Juolludus mii lea Sámi ovddidanfoandda rápma olggobealde viidduduvvo 10.000.000,- ruvnnuin.
- 3) Ođđa kapihttal Sámi lágádusdoaimma rápma olggobeale 2.000.000,- ruvnnu. Dása ráhkaduvvojit njuolggadusat mo dát juhkkovuo.
- 4) Ollásit galget fievrriduvvot 13 ođđa virggi kapihttalii 503.
Mearrádus biddjojuvvo notáhtii.

III JIENASTEAPMI

Johan Jernslettena rievdadus-árvalus kulturfoanddaruđaid hárrái mearriduvvui ovttajienalaččat.

Johan Jernslettena rievdadus-árvalus ealáhusulbmiliidda mearriduvvui ovttajienalaččat.

Johan Jernslettena lassiárvalus lágádusruđaid hárrái mearriduvvui ovttajienalaččat.

Johan Jernslettena rievdadus-árvalus virggiide mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV LOAHPALAŠ MEARRÁDUS

Váldolávdegotti mearrádus-árvalus oktan Johan Jernslettena rievdadus- ja lassiárvalusaiguin mearriduvvon ovttajienalaččat.

ÁŠŠI 9/92 SÁMEDIKKI DOAIBMAPLÁNA 1992

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Sámediggeráđi árvalus 23.01.92

II ÁRVALUS

Organisašuvdna- ja vuođđudusáššiid váldolávdegoddi ovddidii čuovvovaš árvalusa Sámediggái áššeovddideaddji Hans Guttorm bokte:

Váldolávdegoddi čujuha Sámediggeráđi árvalussii doaibmaplána 1992 hárrái, ja guorrasa dasa oktan čuovvovaš mearkkašumiiguin:

1. Sámi válдоorganisašuvnnaid stáhtadoarjaga juohkkima njuolggadusat ávžžuhuvvojit sáddejuvvot Sámediggái giehtadallamii.
2. Lávdegoddi lea mearkkašan ahte Sámediggái lea addojuvvon 1 mill. ruvnnu prošektii "Nabohjelp på Kola". Plánejuvvon resurša geavaheapmi dán prošektii berre oidnot 1992 doaibmaplána.
3. Lávdegoddi árvala ahte Sámediggi giehtadallá, vuosttas olles-čoahkkimis ovdal geasseluomu, Sámedikki bušehta divvoma ja 1992 doaibmaplána.

III MEARRÁDUS

Váldolávdegotti mearrádus-árvalus ovttajienalaččat mearriduvvon.

ÁŠŠI 10/92 NRK/SÁMI RADIO PROGRAMARÁÐÐI - ODDA LAHTUID
NAMMADEAPMI ÁIGODAHKII 01.01.92 - 31.12.1995

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Čoahkkinbeavdegirjeoassi áššis R 143/91 - Njuolggadusaid rievdadusat - NRK/Sámi Radio prográmmaráðði
- Guovlluprogramaráði nammadeami njuolggadusat
- Prográmmaráði 1988 - 1992 lahtut ja peršuvdnalaš várrelahtut
- Reive 04.12.91 BES:ii, NBR:ai, NSR:ai ja SLF:ai - Bivdán buktit árvalusaid geat galget lahttun ja várrelahttun
- Reive Boazoealáhus searvvis
- Reive 06.12.91 Norgga boazosápmelaččaid Riikasearvvis
- Reive 06.12.91 Sámi Eatnansearvvis
- Reive 09.12.91 Sálto Sámesiebrres - NSR
- Reive 11.12.91 NSR:as
- Reive 07.12.91 Innna ja Biras Sámiid searvvis (IBBS)

II MEARRÁDUS

Mearrádusa mielde áššis 5/92 sáddejuvvo dát ášši Sámedigge-
ráðđái meannudeapmái.

ÁŠŠI 11/92 SÁMI GIELLARÁÐÐI - LAHTUID NAMMADEAPMI ÁIGODAHKII
1992 - 1994

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Sámelága giellanjuolggadusaid lagat njuolggadusaid evttohus 24.01.91
- Sámelága giellanjuolggadusat, kap. 3
- Kulturdepartemeantta reive 23.12.91
- Reive 23.12.91 BES:sii, NSR:ii, NRL:ii ja SLF:ii
- Reive 5.01.92 SLF:as
- Sámi giellalávdegotti lahtut
- Mearkkašumit čoahkkinortnega paragrafaide - Org.lávdegotti árvalus miessemánu 10. b. 1990

III MEARRÁDUS

Mearrádusa mielde áššis 5/92 sáddejuvvo dát ášši Sámediggeráðđái
meannudeapmái.

ÁŠŠI 12/92 SÁMEDIKKI VÁLDOLÁVDEGOTTIID VÁLLJEN

I ÁŠŠEBÁHPIRAT

- Válgalávdegotti árvalus 13.02.92

II ÁRVALUS

Válgalávdegoddi ovddidii čuovvovaš árvalusa Sámediggái, jođiheadđjiid, nubbinjođiheadđjiid ja lahtuid válljen Sámedikki váldolávdegottiide áššeovddideaddji Olav Andersen bokte:

Kulturáššiid váldolávdegoddi:

NSR: Johan Jernsletten Nubbinjođiheadđji
 Oddvin Storelv
 Ester Fjellheim
 Ingrid Wernberg
 Olav Dikkanen
 Svein Henning Bårdsen

BB: Egil Olli
 Inger A. Johansen

Frid: Mikkel A. Gaup Jođiheadđji
 Johan Mikkel Sara
 Haldis Thomassen

Ealáhusáššiid váldolávdegoddi:

NSR: Peder Mathisen Jođiheadđji
 John Henrik Eira
 Jarle Jonassen
 Ruth Rye Josefsen
 Inger Katrine Juuso
 Nils Jernsletten
 Ing-Lill Pavall

BB: Magnhild Mathisen Nubbinjođiheadđji
 Eilif O. Larsen

Frid: Mathis Mathisen Sara
Ánte Martin Eriksen

Organisašuvdnaáššiid váldolávdegoddi:

NSR: Máret Guhttor Jođiheadđji
Olav Andersen
Inger Ann Fosli
Hans Guttorm
Lars Nilsen
Áge Pedersen

BB: Mimmi Bæivi
Josef Vedhugnes Nubbinjođiheadđji
Ingrid S. Rollstad

Frid: John Nordfjell
Ivar Simonsen

Earát: Jon Viktor Aslaksen

II MEARRÁDUS

Válgalávdegotti árvalus mearriduvvon ovttajienalaččat

Sámedikki hálddahus 17.02.91

Per A. Bær
v.č.